

R I I G I K O G U

7. istungjärk. **Protokoll nr. 138 (8).**

1922. a.

Sisu: 1. Päewakorra wastuwõtmine. — 2. Terwituse ettekandmine. — 3. Perekonna-abiraha seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 4. Riigilipu seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. 5. 1922 a. rahwalugemise seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 6. Riigi turbatõostuse põhimäärus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 7. Rahaministeeriumile riigi trükikojahoone ja elumaja ehitamiseks krediidi määramise seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 8. Pärnu Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitamiseks maadewõõrandamise seadus — redaktsioon. Wastu wõetud. — 9. Normiwlja waheraha äratarwitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 10. Ajutise riigikontrolli seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 11. Kontrollnõukogu liigete ja nende asetäitjate palgaseadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 12. Pärnusemaksu muudatuste seadus — I lugemisel. Wastu wõetud. — 13. Wabadussõjast osawõtnud kõrgematele sõjawäelastele autasu andmise seadus — I lugemisel. Erikommisjoni antud. — 14. Seadus Eesti-Soome wahelise kaubaja laewanduslepingu kinnitamise kohta — II lugemisel. Wastu wõetud. — 15. Haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus — I lugemisel. Wastu wõetud.

Riigikogu koosolek 27. juunil 1922 a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 68 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, wahepeal abiesimees **A. Kerem**.

Sekretäri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Walitsuse lauas: töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, siseminister **K. Einbund** ja rahaministri abi **K. Rosendorff**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

1. Päewakorra Juhataja K. Wir-
wastuwõtmine. **ma:** Awan Riigikogu
koosoleku. Päewakord
on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Et-
tepanekuid päewakorra muutmiseks ei
tehta, loen päewakorra wastuwõetuks.
Enne kui päewakorra juurde minna, loeb
sekretäär ette terwitustelegrammi.

2. Terwitustele- Sekretäär **A.**
grammi ette- **Tupits** (loeb): 12.
kandmine. Eesti karskus-hariduse
kongress terwitab Riigikogu lootes, et tema karskuspüüdeid õiglaselt hindab ja meie rahwa karskuse edendamise püüetele wastuwõtlikkust üles näitab. Kongressi juhatus.

Juhataja **K. Wirma:** Riigikogu läheb esimese päewakorra-punkti juurde.

3. Perekonna-abi- Redaktsiooni
raha seadus — komisjoni aru-
redaktsioon. andja **K. Ast** (loeb):
Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada perekonna-abi-

raha seaduse teksti järgmiste redaktsiooniliste parandustega:

Parandus 1) § 1 rida 1: teenijatele, p. o. -teenijatele. Siin on parandus ainult selles, et peab olema enne teenijatele dewiis ees.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Teine parandus: § 1 rida 2 ja 3: õpijõudude, p. o. õpejõudude.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 3: § 2 p. 1. märkus, rida 1: ülewalpida-misel olewaks, p. o. poolt ülewalpeeta waks; — sama parandus: § 2 p. 3 Märkus rida 1 ja 2; § 2 p. 4 Märkus rida 2; § 2 p. 5 Märkus rida 1 ja § 4 rida 2. Seal tuleb igalpool „ülewalpida-misel olewaks“ asemel lugeda „poolt ülewalpeeta waks“.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 4: § 2 p. 3. Märkus rida 3: jätta välja sõna „aga“.

Juhataja **K. Wirma:** (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 5: § 2. p. 4: wanadwanemad, p. o. w a n a i s a j a w a n a e m a, sellepärast, et sõna „wanad“ ei ole Eesti keele pärased.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 6: § 2. p. 5. Märkus rida 2: neilsamadel, p. o. samadel.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 7: § 2. p. 5. Märkus rida 3: ehk, p. o. wõi.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 8: § 3. rida 5: wõi teist, p. o. wõi kellel ei ole teist. Muidu ei ole mõte arusaadaw.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 9: § 4. rida 1: seesama p. o. sama.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 10: § 6. rida 3: mitte hiljem, p. o. hiljemalt.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 11: § 9. rida 2: jätta wälja sõna „järeliste“, mis täitsa ülearune seal on. Seal on niiwiisi öeldud: „ajateenijatele sõduritele makstakse perekonna-abiraha nende perekondade alalise elukoha järeliste normide järele.“ Eelpool on jutt sellest, et elukoha normid on mitmes paigas mitmesugused ja siin on jälle perekonna „alalise elukoha normide järele“, seega kaks korda öeldud. Nii siis on iseenesest mõista, et sõna „järeliste“ üleliigne on.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): Parandus 12: § 14. rida 1: selle, p. o. käesolewa; sama parandus: § 15. teine lõige, rida 2. § 16. rida 1. ja § 17. rida 1. Seal on igalpool öeldud „selle“, kuid „selle“ on

wäga segane mõiste, sellepärast arwas redaktsiooni komisjon tarwilikuks seda muuta.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast**: (loeb): Parandus 13: § 17. p. 5, rida 2: nr. 38 wälja kuulutatud, p. o. nr. 38 all wälja kuulutatud. See oleks kokkukõlas wastawate seadustega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast**: (loeb): Parandus 14: § 17. p. 5, rida 3; õpetajate, p. o. õpetajõudude. See on kokkukõlas wastawa seadusega.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud. Sellega on perekonna-abiraha seadus lõpuliikult vastu wõetud.

Riigikogu läheb teise päewakorrapunkti juurde.

4. Riigilipu seadus Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast**: Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada riigilipu seaduse teksti järgmiste redaktsiooniliste parandustega (loeb): § 1. rida 3: laadid, p. o. laiud. Jutt on lipu wärvwidest, ribadest lipu sees, nii et wõi kuidagi jutt olla lipulaadidest, waid peawad olema lipulaiud, see on eestikeelne sõna.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 1, Märkus: 105×165, p. o. 105 korda 165. Siin on ainult sõnadega wälja kirjutatud.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu wõetud. See on redaktsiooni komisjoni parandused vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

5. 1922 a. rahwalugemise seadus Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): Redaktsiooni komisjon paneb ette 1922 a. rahwalugemise sea-

duse teksti ilma ühegi paranduseta vastu võtta.

Juhataja **K. Wirma**: Redaktsiooni komisjoni poolt on ettepanek tehtud kinnitada 1922 a. rahwalugemise seaduse tekst ilma ühegi paranduseta, nii nagu see Riigikogu poolt on vastu võetud. (Hääletatakse.) Sellega on nähtava enamusega see seadus vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

6. Riigi turbatööstuse põhimäärused — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast**: Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada

„Riigi turbatööstuse põhimääruste“ teksti järõmist redaktsiooniliste parandustega (loeb): § 1. rida 2, sõna „ärakasutamiseks“, peab olema „kasutamiseks“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 3. rida 3: „ei käi üldis riigi ettewõtete kohta makswate seaduste alla“, peab olema „ei allu riigi üldettewõtete kohta makswatele seadustele“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 5. rida 4 ja nimelt heita välja sõna „ilma“. Sama parandus samas paragrahwis rida 5. § 5. esimese poole lõpp oleks järgmine: „kui ka teiste asutuste käest tasuta ülewõetud materjaalid“. Teise poole algus oleks „põhikapitaal loetakse riigikassa protsentideta laenuks“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandused on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 5. rida 7. „hakates“, peab olema „alates“, see on „hakates 1923-dast aastast“ asemele „alates 1923-dast aastast“. Sel korral on õigem ütelda „alates 1923-dast aastast“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 7. rida 6. Seal on öeldud sõna „ehk“, peab olema

„wõi“. Sama parandus oleks samas paragrahwis rida 11.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 9. rida 3: sõna „esildusel“ asemel peab olema „esitusel“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 11. rida 4 ja 5. Peab olema öeldud „esimehe ehk tema“ asemel „esimehe, tema“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 14. rida 10: „usalduse kaotab ehk 3 järgnewatest koosolekust“ asemel peab olema: „usalduse kaotab wõi kolmest järgnewast koosolekust“. Samas paragrahwis rida 12 oleks parandus: „ehk“ asemele „wõi“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandused on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 15. rida 2: „wähem kui kord kuus“, peab olema „wähem üht korda kuus“.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 17. rida 5. Seal peab olema „nõukogul on õigus sellesse komisjoni eksperta väljaspoolt juurde kutsuda“ asemel „nõukogul on õigus nimetatud komisjoni eksperta väljaspoolt juurde kutsuda“. See parandus on tehtud sellepärast, et „sellesse“ wäga inetult kõlab, nii et see sõna kõlaliliselt wastuwõetaw ei ole.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **K. Ast** (loeb): § 19. välja heita esimesest reast sõna „alla“, nii et see lause järgmiselt kõlaks: „nõukogu läbiwaatamisele ja heakskiitmisele kuuluwad eriti“. Niiwiisi on natukene nägusam.

Juhataja **K. Wirma**: (Hääletatakse.) Parandus on nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 20. rida 10. Siin tuleks võtta sõnade „ka uue nõukogu otsusega mitte rahul“ asemele „ka nõukogu uue otsusega“. Sellest, mis seaduses on öeldud, ei saa mitte hästi aru. Võidakse tulla arvamisele, et siin on jutt uue nõukogu otsusest, aga mitte nõukogu uuest otsusest.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 21. rida 3: sõna „esildab“ asemele „esitab“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 25. rida 2, „ehk“ asemel peab olema „wõi“.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud. Sellega on kõik parandused vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

7. Rahaministee- riumile riigi trü- kikojahoone ja elumaja ehitami- seks krediidi määramise sea- dus — redakt- sioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): Redaktsiooni komisjon paneb ette kinnitada „Rahaministee-riumile riigi trükikojahoone ja elumaja ehitamiseks krediidi määra-

mise seaduse“ teksti ilma ühegi redaktsioonilise paranduseta, kuid nimetades seadust nii, nagu see käesolewas esitises nimetatud on.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Redaktsiooni komisjoni ettepanek on nähtawa enamusega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

8. Pärnu-Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitami- seks maade- wõõrandamise seadus — re- daktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja **K. Ast** (loeb): Redaktsiooni komisjon paneb ette nimetada „Pärnu-Jõõpre kitsarööpalise raudtee ehitamiseks maadewõõ-

randamise seadust“ nii, nagu see käesolewas esitises nimetatud on. Kõlaliselt

on ta küll halvem kui kolmandal lugemisel wastuwõetud nimetus, aga tehniliselt on ta parem.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 1-ses: kanda „(26,55)“ 2 reast 3 ritta sõna „sajandikku“ järele.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud.

Aruandja K. Ast (loeb): § 3 rida 1: heita välja sõna „kohe“; sama paragrahwis rida 2: selle asemel võtta käesolewa. Esimese paranduse juures on asi niiviisi, et sel „kohe“ ei ole mingit mõtet. Kui seadus on maksma hakanud ja sellega õigus on antud tema järele talitama hakata, siis ei ole enam mõtet juurde lisada, et „k o h e ülewõtmi-
sele asuda.“

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Parandus on nähtawa enamusega vastu võetud. Sellega on see seadus redaktsiooniliste parandustega vastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. Normiwlja waheraha äratarwitami- se seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman:** Normiwlja waheraha äratarwitamise seadus. Senni on veel makswad

1919 ja 1920 a. normiwlja sissenõudmise määrad. Selgub, et senni ei ole suutnud kõik põllumehed oma normiwlja ära tasuda. Määrustega anti õigus põllumees-tele puudujäänud normiwlja waherahaga ära tasuda. Suurem osa sissetulnud normiwlja waheraha seisab maakonnawalit-
suste käes. Osa sellest rahast on toitlus-
ministee-riumile üle antud. Sennistes seadustes ei olnud seda ette nähtud, mis-
moodi seda normiwlja waheraha ära kasutada. Osa läks sellest küll sõjawäe otstarbeks, kuid teine osa jäi maakonna-
walitsustele. Wabariigi Walitsus on nüüd otsusele jõudnud, et see küsimus tuleks lõpulikult ära otsustada. Ettepanud seaduses on ta seisukoha wõtnud, mille järele see waheraha tuleks sildade ja teede paranduseks ära kasutada, sest sõjaajal

on mitmed sillad ja teed õige halba seisukorda jäänud. Oodetakse teede parandamise seadust, et kiires korras nende korraldamisele asuda. Õigus nende summade tarvitamise peale antakse sise- ja teedeministriumile, kes siis teede korraldamisele asuma peavad. Rahaasjanduse komisjon, kes seadust arutas, leidis väga tarvilikuks teede korralduse ja tunnistas õigeks käesolewa seaduse.

Ühtlasi tekkis seaduse läbiwaatamise juures küsimus, kas normiwilja waheraha sissenõudmist jätkata. Aeg oleks seda lõpetada. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t.) Teiselt poolt tekkis aga wastuwäide, et kui on osa waherahast suudetud sisse nõuda, siis peaks see lõpulikult ja täpisealt seaduses ettenähtud korras edasi kestma. Siis toodi küsimuse ülestõstjate poolt ette, et üle 9% normiwiljast on weel tasumata ja tasumisega ei ole mitte sellepärast wiivitatud, et ei ole tahetud anda, waid on mõjuwaid põhjusi ette toodud, mille järele arwata wõib, et anda ei saa. (J. P i i s k a r (i s.): W i l i m a e t i m a h a, s e l l e p ä r a s t e i s a a n u d.) Wäga huwitawad andmed toodi ette, mille järele selgus, et tasumata on sellepärast hulk normiwilja, et ei olnud ikalduskomisjoni, kelle protokollide järele oleks näha wõinud, kes on normiwilja maksust wabastatud.

Mitmes kohas. kus ikalduskomisjon ka oli, kuid halwasti töötas, on juhuseid ette tulnud, et on tõesti ikaldusaasta olnud, kuid talupoeg ei ole siiski normiwilja andmisest wabastatud, sest komisjoni puudusel ei saadud seda kindlaks teha. Siis on weel juhtumisi, kus normiwili on maksmata, kuid seda enam sisse nõuda ei saa, sest põllumees on oma majapidamise likwideerinud ja wilja ei ole enam temal anda.

Määrustes nähtakse ette, et normiwiljast wabastamise protsessid käiwad kohtu alla. Kohtule antakse õigus põllumeest normiwilja maksmisest wabastada, kui ta kindlad tõendused ette toob. (A. A n d e r k o p p (t ö e r.): M i s j a o k s?) Kohtusse on antud sisse üle 3.300 kaebtuse normiwilja sissenõudmise asjus. Kuid kohus on 92% nendest kaebtustest tühjaks mõistnud. Leides, et normiwilja mittemaksmine põllumeeste juures ei ole mitte pahahtliselt sündinud, waid nad tõesti ei suuda seda maksta, tuleks sissenõudmine likwideerida.

Wabariigi Walitsusel tuleks nüüd kaaluda küsimust, kuidas seda asja likwideerida, sest asjata oleks üle 14 tuhande kohtuprotsessi alustada, kuna nõnda paljudelt weel normiwilja sisse nõuda on, kellest suurem osa saaks wabastatud. Nii näeme, et 1918 aasta normiwilja asja on Wabariigi Walitsus omal ajal likwideerinud. Selles asjas komisjonis kindlat seisukohta ei wõetud, küll aga arutas ja kaalus komisjon asja läbi. Teen ettepaneku seaduseelnõu rahaasjanduse komisjoni nimel lugemisel wastu wõtta.

A. Palwadre (sd.): Esitatud seaduseelnõus wõib märgata walitsuse tegevuse keerdkäike. Juurdelisatud walitsuse seletuskirjas on öeldud, et komisjon, kes eelnõu läbi kaalus, on leidnud, et sissetulnu ja sissetulewa normiwilja waheraha äratarvitamiseks sildade ja teede parandamiseks ning ehitamiseks „seaduslikka takistusi“ ei ole. Kuid sarnasel korral ei oleks ju ka seda seadust tarwis. Tõepoolest on aga „seaduslikud takistused“ olemas ja nende kõrwaldamiseks on esitatud seadus määratud. Nii lohakalt ei peaks walitsus oma seletuskirja kokku seadma. Komisjoni aruandja kahjuks rääkis rohkem waheraha sissenõudmise ärajätmise wajadusest, kui seaduse enese selgitamiseks. Aruandja seletused käiwad rohkem seaduse wastu, kui selle põhjendamiseks. Kes maakonnawalitsuste tegevusele lähedal seisab, see teab väga hästi, et teede kordaseadmine ja sildade parandamine hädaline ülesanne on ja selle ülesande täitmiseks maakondadel tarwilikud summad puuduwad. Summade muretsemist maakondadele selleks otstarbeks peab tarwitama. Kahjuks ei ole ei seletuskirjast ega komisjoni aruandja seletustest näha, kui suured summad selleks otstarbeks esitatud seadusega wabanevad. Kui need summad väga wäiksed on — siis ei maksaks ehk seadust wastu wõtta ja wäikeste summade jaotamiseks raskepärast walitsuse aparati uute korraldawate määruste väljaandmise õigusega liikuma panna. Need summad kindlasti jääwad wäiksemaks, kui waheraha sissenõudmine seisma pannakse. Ei ole sugugi õige aruandja arwamine, et kohus, wabastades neid, kes normiwilja ei andnud, kaelakohtulikust wastutusest — ühtlasi neid wabastab ka normiwilja wõi waheraha maksmisest üldse. Wiimasest kohustusest ei wabasta kohus mitte kaelakohtuliku süüdistamise korras.

Esitatud eelnõu toob esile veel järgmise arusaamatuse. Wastawa määruse põhjal — „Riigi Teataja“ nr. 15 — 1921 — pidi sissenõutaw waheraha tootlusministeeriumile minema „sõjawäele puuduwa osa terawilja ostmiseks“. Uue wastawa määruse põhjal „Riigi Teataja“ nr. 47 — 1921 a. 1. juulist pidi see waheraha otsekohe warustuswalitsusele minema, nähtawasti samaks otstarbeks. Seletuskirja järele peab aga tootlusministeeriumil seda raha järel jäänud olema mk. 2.284.688.07.

Kuidas wõis see raha järele jääda? Kas tootlusministeerium ei täitnud oma ülesannet, wõi määras Wabariigi Walitsus tootlusministeeriumile täitsa ülearuse ülesande, mida täita tarwis ei olnudki? Samad küsimused käiwad ka rahade kohta, mis 1. juulist 1921 a. warustuswalitsusele üle läksid. Wastawate määruste põhjal oli nendele rahadele teataw ülesanne antud — nüüd aga selgub, et raha on järele jäänud ja seda wõib teiseks otstarbeks ära kasutada. Nähtawasti annab Wabariigi Walitsus määrusi wälja ja muudab neid, ilma et ta eneselt küsiks, kas nad ka tarwilikud ja otstarbekohased on.

Ma oleks tänulik komisjoni aruandjale, kui ta meile selgitaks, kui palju kasu wõiks saada maakonnawalitsus sildade ja teede parandamisel sellest seadusest, kui suured on need summad, mis üle wõiks minna maakonnawalitsustele selleks otstarbeks? Edasi. Kas on rahaasjanduse komisjon kaalunud küsimust, kuidas siseminister toetusraha jagamisel talitada wõiks, kas on mingisugused alused olemas selle raha wäljajagamiseks, kas antakse wõrrele maakonnale see summa, mis seal sisse on tulnud wõi wiiakse neid abirahasid ühest maakonnast teise, jne.?

Ja kolmas küsimus, kuidas on lugu nende rahadega, mis warustuswalitsus eelmiste määruste põhjal on ära tarwitanud puuduwa normiwilja ostmiseks. Härra siseminister ütles küll, et neid summasid ei olla üldse sisse tulnud. Wõib olla, et neid ei tulegi üldse sisse, kui waheraha sissenõudmist tahetakse seisma panna? Misjaoks siis seda seadust wälja anda?

Ma loodan, et rahaasjanduse komisjon kõigi nende küsimuste peale seletuse annab.

A. Kerem (rhw.): Ma ei taha selle seaduse juriidilist külge arutada. Tahaks aga mõne märkuse kohta täiendawalt sõna

wõtta, mis aruandja tegi. Aruandja muu seas nimetas, et oleks otstarbekohane normiwilja waheraha nõudmist seisma panna. Just selle normiwilja wõtmise korra juures tahaks ma lühidalt peatada, et oma seisukohta awaldada. On küsimus, kas ka weel praegu on otstarbekohane neid waherahasid sisse nõuda ja nende mittemaksmise pärast inimesi trahwida. Omal ajal — sõjaajal — ei olnud wist suuremat pahet, mille wastu nii palju agiteeriti, kui normiwilja sissenõudmine. Kuid ometi olid sellel ajal walitsuse wõimud sunnitud seda normiwilja sisse nõudma kõigi karmustega sõjalisteks otstarbeks. Ja et seda wilja kätte saada, oli kindlasti erakorralisi abinõusid tarwis, sest riikline wõim ei olnud ennast weel mitte nii kindlasti organiseerida suutnud, kui praegusel ajal, ja teiseks, ei olnud harjutud teda nii kuulma, kui nüüd. Kui siis oleks hakatud neid määrusi maksma panema kohtute kaudu, mis teine kord õieti pikalt kestawad, siis muidugi oleks sarnane normiwilja sissenõudmine weni- nud nüüdse ajani ja, wõib olla, weel isegi 2—3 aastat edasi. Sellega ei oleks saadud normiwilja sõjawäele, ja teiseks, oleks inimesi karistama hakatud siis, kui sarnane süütegu, nagu normiwilja mitteandmine, juba päewakorralt ununenud. Kui meie teisa sõjaaegseid süütegusid waatame, nagu wäejooksikuid, kes ka omal ajal karistada said, siis näeme, et on antud wälja seadused, mis wäejooksikuid amnesteeriwad ja weel palju teisa süüaluseid, kuritegudes, mis olid seotud sõjaga. Normiwilja asjus kestab aga kohtumõistmine weel edasi, nagu oleks siin alati edasikestwa kuritegewusega tegemist, mida ikka weel karistama peaks. Minu arwates ei ole rahuajal sarnast kuritegewust mitte olemas, kui normiwilja nõudmist olemas ei ole ja sellepärast nüüd kohtuid koormata sarnaste asjadega on asjata. (P a h e m a l t p o o l t : A m n e s t e e r i g e !) Mina arwan, et kui amnestiat wõib wäejooksikutele anda, et siis wõib palju enam seda anda neile, kes normiwilja andmata on jätnud.

Nii et minu arwates on täiesti õigus, edaspidi normiwilja waherahade sissenõudmist seisma panna, sest summad, mis siin sisse tulewad, ei ole suured. Protsessid aga sellel alal, nagu aruandja ette tõi, on nii wäga haledalt lõppenud ja tahaks mina loota, et erakordsetel aegadel tekkiwaid wahekordi ja süütegusid

tuleb likwideerida ka erakorraliste abinõudega, mitte aga harilikus kohtu korras. Sellega ei saada tõsist otstarbet kätte; ei saada normiwilja silmapilgul, kui seda kõige rohkem tarwis oli, mitte enam kätte, kui tagant järele karistada, siis suurendame sellega ainult kurjategijate arwu, milleks meil aga ühtegi tarwidust ei ole, sest sagedasti ei ole siin sugugi kuritahtliste mõtetega talitatud.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad! Käesolewa eelnõu juures tuleb kindlasti wahet teha kahe asjaolu wahel: 1) mispeale selle eelnõu järele normiwilja waheraha kulutada ja 2) kas normiwilja waheraha sissenõudmist jätkata wõi mitte. Need on 2 täiesti iseseiswat küsimust ja eelnõu juures wõib müidugi ka ainult ühte neist puudutada, sisuliselt aga on nemad wähe seotud. Mina lubaksin endal peatada ainult selle juures, mis otstarbeks seda waheraha ära tarwitada.

Kuigi Wabariigi Walitsuse määruste põhjal 1921 a. see raha peab otsekohe minema tootlusministeeriumile ja sealt ühes arwetega otseteed sõjawäe warustuswalitsusele, teiste põhjal aga otseteed warustuswalitsusele, sellest hoolimata ei ole meie eelarwe korra järele sõjaministeeriumil mitte õigus neid summasid wabalt ära tarwitada. Sõjaministeerium, nagu iga teinegi ministeerium, wõib oma ülesandeid täita ainult eelarwe piirides... (W a h e l h ü ü d e d: A g a p u u d u w a w i l j a o s t m i s e k s.) Seal ei ole puuduwat wilja sugugi olemas, waid sõjawäele on kindlustatud ülespidamine tema eelarwega. Ja kui seal riigiwõla ehk mõnesuguste trahwisummade näol weel lisad wõiwad tulla, wõib sõjaministeerium neid tarwitada ainult Riigikogu poolt wastuwõetud eelarwe korras. Just sel põhjusel tekkiski arwamine, läbi rääkides maakonnawalitsuse tegelastega, et need wabad summad wõiksid, ja isegi peaksid, ära tarwitatud saama maakondade eneste ülesanneteks ja otstarbeteks. Sõjaajal, wõib olla, oli see arusaadaw, et need summad otsekohe sõjaministeeriumile pidid minema. Praegusel korral, kus sõjaministeerium töötab kindla eelarwe põhjal, ei ole selleks aga mingisugust põhjust. Pealegi tahaksid maakonnad parema meelega need summad oma otsekoheste ülesannete täitmiseks tarwitada. Nagu ma tähendasin, tekkis maakonna omawalitsuste tegelastega läbi rääkides arwamine, neid

wabu summasid ära tarwitada maakondade kasuks ja nimelt teedetegemise otstarbel, sest sama põllumees, kes normiwilja pidi andma, peab ka teetegemise kohustust kandma ja see raha kergendab temale teekohustuse täitmist sildade parandamise ja ehitamise ja muu teeremonttööde suhtes. See on põllumeeste suureks kergenduseks, kui riigile wõlgnewad kohustused saawad nende eneste otsekoheste raskuste kergendamiseks ära tarwitatud. Seda arwesse wõttes ja peale selle nähes, et meie teed ja sillad ikkagi wäga wiletsas seisukorras on — põhjused on seal mitmesugused, neid ei tarwitse praegusel korral lähemalt puudutada — aga wabu summasid riigil endesse parandamiseks anda ei ole, erisummasid maakonna omawalitsuste toetamiseks eelarwesse üles wõtta ei ole ka loomulik, ja sellepärast wõiks tõesti Riigikogu otsustada normiwilja waheraha arwel sissetulnud summasid maakonnawalitsustele anda.

Riigikogu liige härra Palwadre küsis muuseas, kui suured need summad wõiksid olla, mis praegu maakonnawalitsuste käes on? Täpiseid andmeid mul ei ole. Kõikidest maakondadest ei ole teateid sellekohta tulnud, aga ümmarguselt wõttes ulatab see summa 20.000.000 peale. Kui aga kõik waheraha tahetakse sisse nõuda, siis ulatab see summa kindlasti üle 20.000.000. Kui nüüd see summa ära jaotada maakonna omawalitsuste wahel — kui neid 11 on — teeks see kaunis suure summa igäihe jaoks wälja ja teede ja sildade kordaseadmisele oleks see kaunis tuntaw. Punktipealseid andmeid ei wõi ma sellepärast anda, et käesolew küsimus tekkis alles peale pühi ja tarwis oli seaduseelnõuga ruttu Riigikogule esineda, silmas pidades suwist istungjärgu waheaega. Siiski pöörasime meie maakonnawalitsuste poole küsimisega, kui palju nemad loodawad normiwilja waheraha arwel sisse wõtta ja kui palju neil sellel arwel juba praegu sisse wõetud on? Pooled maakonnawalitsused on wastanud, poolte poolt on andmed senni weel saamata. Saadud andmete põhjal ütlesin rahaasjanduse komisjonis, et see summa ulatab 12.000.000-ni. Wiimastel päewadel aga tuli weel teateid maakonnawalitsustelt ja nüüd wõib kõike kokku wõttes ütelda, et see summa umbes 20.000.000 ulatab.

Mis puutub aga teisesse küsimusesse, kas normiwilja andmatajätjad amnestee-

ritud saavad wõi mitte, selle kohta mina walitsuse seisukohta praegusel korral esitada ei saa, wõin aga ütelda, et selle otsustamine kuulub walitsuse kompetentsi ja selle põhjal ongi walitsus otsustanud 1918 a. normiwilja waheraha ära jätta. 1919 ja 1920 a. waheraha sissewõtmata jätmise ei ole wiimasel ajal mitte arutamisel olnud, kuid siiski on arwamisi kõrwalt kuulda ja isegi üks ministeerium on sellekohase ettepaneku teinud, et wäga wõimalik on, et see küsimus arutamisele tuleb. Praeguse walitsuse tegewuse algusel motiwideks, mispärast sissenõudmist mitte pooleli jätta wõimalikuks ei arwatud, oli see, et see asjaolu mõjuks demoraliseeriwalt nende kohta, kes oma kohused korralikult täitsid, ja mõjuks ka demoraliseeriwalt tulewaste samasuguste kohuste täitmise korral. Nüüd on sellest ajast juba 1½ aastat mööda läinud ja, wõib olla, walitsuse poolt määratakse kindel tähtaeg, mis ajaks kohustatakse maakonnawalitsusi kindlasti kõikide käest sisse nõudma, kellelt wõimalik saada on ja kellede käest senni mitte saadud ei ole. Iwatahes kindlat seisukohta ses asjas mina veel ette panna ei wõi. Mis puutub toitusministeeriumi rahadesse, siis tean ma ses suhtes edasi anda ainult sõjaministeeriumi seisukoha. Sõjaministeeriumil on toitusministeeriumile ligi 3.000.000 marga suurune summa maksta analoogiliste arwete katmiseks. Summad saavad, iseenesestki mõista, ära makstud seaduslikus korras, nõnda et arwete õiendamine ei peaks mitte takistuseks ega põhjuseks olema selle seaduseelnõu tagasilükkamiseks. Need summad, mis maakonna omawalitsuste käes, on tuntawad summad ja sellenärast oleks walitsuse tahtmine, et need summad saaksid ära kulutatud maakondade eneste otstarbeteks ja nimelt just teetegemise kohustuste kergendamiseks, sest teetegijad on samad inimesed, kes ka tegelikult normiwilja andjad.

P. Keerdo (is.): Eelkõnelejad, rkl. Jürman ja Kerem. läksid käesolewast seaduseelnõust mööda ja hakkasid puudutama seda küsimust, mis neile endile kõige walusam. Ma ei taha just seda ütelda, et neil endil normiwilja andmata oleks, waid mulle naistis ainult imelik, et nad seda nii suure hooga käsutama, ning amnestiat nõutama hakkasid nendele, kes kõige kibedamal sõjaaajal oma wilja ära neitsid ning kõiksuguseid wale põhjusi ikalduste kohta jne. ette tõid. Neid kuritegusid loe-

takse wabandatawateks, kuna samal ajal teiste ja nimelt tööliste wastu otsitakse, kes teab mis ajast saadik süüdistused wälja, mis täiesti põhjendamata. Ma ei taha seda seisukohta siin pikemalt arutada, sest et eelnõu seda iseenesest ei käsita, waid tahan tähelpanu juhtida selle summa ärakasutamise otstarbekohasuse peale. On ette pandud tähendatud summat ära kasutada sildade ja teede parandamiseks, et sellega teetegemise kohustust kergendada. Mina ei waidle selle wastu, et meie teed ja sillad halwas seisukorras on, kuid meil on teisi, veel tarwilisemaid ülesandeid, mis palju kiiremat lahendamist nõuawad, kui teede korraldamine. Üks sarnastest küsimustest on nimelt tööwõimetute waeste seisukorra parandamine ja kindlustamine. Oleks loomulik, kui need summad jääks nendeks otstarbeteks. Sest hoolekande küsimuse lahendamise peale ei ole meie omawalitsused kunagi tähelpanu heitnud, põhjendades rahapuudusega, ja sellepärast oleks siis loomulik, kui meie need wabad summad jätame nendeks otstarbeteks. Seda enam, et andmata normiwiljast pidid saama ka wallawaesed. Need maapidajad jätsid normiwilja andmata nendele, kellele tema osaks oli määratud. On seepärast loomulik, et waheraha, mis normiwiljast sisse tuleb, selle ülesande peale kulutatakse, millega tal kõige rohkem ühendust on; sildadega ei ole seda ühendust mitte. Kuna aga neid parandusi on wõimalik II lugemisel teha, siis saame sellekohaste parandustega esinema.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Rkl. Palwadre küsimise peale on härra siseminister wastanud. Ma ainult tahtsin tähendada härra Palwadre wäite kohta, kus ta tõendas, et teatud isikud, kes jätsid normiwilja maksmata, ainult kaelakohtu karistusest saawad wabastatud. Ühtlasi saawad nad ka normiwilja andmisest wabastatud, sest see karistamine oli normiwilja mitteandmisega seotud. Määrustest selgub, mis põhjustel wabaneb põllumees normiwilja andmisest. Ilma seaduslikkude põhjusteta maksmata jätmise korral wõis tema peale kaebada. Need arwud, mis räägiwad karistamisest wabastamisest, räägiwad ühtlasi ka sellest, kui palju wõib normiwilja andmisest wabastatud saada. Seaduses oli ette nähtud, kui palju wõis põllumees wilja ära tarwitada; ülejäänud

osa pidi ta ära andma. Kui aga juhtus niisugune lõikus, kus rohkem wilja üle ei jäänud, kui seaduses ettenähtud oma majapidamise tarvitamise normid, siis oli ta normiwilja andmisest waba. Sellest näeme, et on täiesti seaduslik alus normiwilja andmatajätmisel ja seda on nüüd paljud ka ära kasutanud. Wäga paljud, kellel on wõimalik ette tuua põhjusi, mis pärast nad normiwilja ära ei saanud anda, ei ole weel wabastatud. (W a h e l h ü ü e: A m m u w a b a s t a t u d.) Nende wabastamine kestab weel edasi. See protsess on praegu käsil, jutt on ainult sellest, kuidas teda kiirustada ja lahti pääseda nendest suurtest protsessi hulkadest, mis weel wõiwad tulla. See on aga küsimus, mis otsekohe selle seadusega seotud ei ole. Kordan oma ettepanekut seda seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Sellega on nähtawa enamusega see seadus I lugemisel wastu wõetud.

(Juhatama hakkab abiesimees **A. Kerem.**)

Juhataja A. Kerem: Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. Ajutise riigikontrolli seaduse muutmise seadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma:** Käesolewa seadusega antakse riigi kontrollnõukogule õigus väiksete juurdemaksude tagasimaksmist ära jätta. Selle seadusega tahetakse ära hoida hulk kantselai ja kirjawahetuse tööd, mis iseenesest juba suurt kulu tarwitab ja väikest tagasimaksmist ära ei tasu. Wene ajal oli õigus sisse nõudmata jätta summad, mis alla kümne rubla olid. Kui meie praeguse rahakursi järele kümme kuldrubla wõtaksime, siis teeks see kaunis suure summa markades. Käesolew seadus näeb ette, et üksikuid tagasimaksude ärajätmissi wõib riigi kontrollnõukogu teha igal üksikul juhtumisel mitte üle 1.000 marga, ja ühe isiku kohta ei tohiks see tõusta üle 2.000 marga aastas. Rahaasjanduse komisjon kaalus seda asja läbi ja teeb Riigikogule ettepaneku riigi kontrollnõukogu seaduse täiendamise seadust I lugemisel wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: (Hääletatakse.) Seega on nähtawa enamusega seadus I lugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. Kontrollnõukogu liigete ja nende asetäitjate palgaseadus — I lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Wirma:** Juba 1922 a. eelarwe läbiwaatamise puhul wõeti ette üksikutes ametkondades palkade ühtlustamine, mille järele osakondade juhatajate põhipalk kujunes üldiselt 7.000 margani kuus. Palgamäärade ühtlustamine ei saanud tol korral läbi wiidud aga riigikontrolli osakondade juhatajate palkade juures. Rahaasjanduse komisjon on käesolewa kontrollnõukogu liigete ja nende asetäitjate palgaseaduse läbi arutanud ja Riigikogule wastuwõtmiseks ette pannud. Selle seaduse järele saawad kontrollnõukogu liikmed ja riigikontrolööri abi 8.500 marka kuus palka, kuna peakontrolööri asetäitjate ja keskraamatupidamise osakonna juhataja põhipalgaks 7.000 marka on määratud. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku käesolewat seadust I lugemisel wastu wõtta.

O. Liigand (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed. See on väga õige, et riigi kontrollnõukogu liigete palgad ei wasta elukallidusele. Meie ei ole nende palkade kõrgendamise wastu, kuid selle juures peab silmas peetama nende palkade tasakaalu teiste riigiteenijate palkadega. Siamaale on riigi kontrollnõukogu liigete palgad umbes ministriumide osakondade juhatajate palkade kõrgusel olnud. Silmas pidades riigikontrolli prestiihi makseti riigi kontrollnõukogu liigetele kuus umbes 500 marka kõrgemat palka kui ministriumide osakondade juhatajatele. 1. jaanuaril käesolewal aastal kõrgendati riigiteenijate palgaseadusega riigiteenijate palkasid, kuid jäeti muutmata riigi kontrollnõukogu liigete palgad. Sellega rikuti wahekord palkade wahel, sest ministriumide osakondade juhatajad hakkasid samasugust palka saama, nagu riigi kontrollnõukogu liikmed. Ettepanud seaduseelnõu rikub jällegi palkade wahekorda, kuid ainult teist külge. Riigi kontrollnõukogu liigetele määratud palk — 8.500 marka kuus — läheb isegi üle ministri abi palga, mis on praegu 8.000 marka kuus. Siin juures tuleb silmas pidada, et riigi kontrollnõukogu liigetelt ei nõuta kõrgeimat haridust ja mulle paistab, et nende wastutus sugugi suurem ei ole kui ministri abidel, kes ametkondade tegelikud juha-

tajad on, kelle hoole all on uute seaduseelnõude väljatöötamine jne. Siinemaale oli riigi kontrollnõukogu liigete palk ministri abide ja ministeeriumide osakondade juhatajate palga wahel. Endise wahekorra järele, mis mulle õiglane paistab, peaks riigi kontrollnõukogu liigete palk 7.500 marga ümber kuus olema. Selles mõttes panen ette seda seadust I lugemisel wastu wõtta, kuid I ja II lugemisel wahel uuesti läbiwaatamiseks rahaasjanduse komisjoni anda riigi kontrollnõukogu liigete palkade tasakaalu wiimiseks riigiteenijate palgaseadusega. Kõrgendatagu ministri abide ja ministeeriumide osakondade juhatajate palkasid, samal määral, nagu on ette pandud kõrgendada riigi kontrollnõukogu liigete palkasid, ehk wiidagu riigi kontrollnõukogu liigete palgad tasakaalu praegumakswate teiste riigiteenijate palkadega.

P. Keerdo (is.): Meil on tulnud mitu korda tähelpanu juhtida selle peale, et mitte ainult tööliste waid ka riigiametnikkude palgad ei wasta praegusele elukallidusele. Meie poolt esitati ka palgaalamäära seaduseelnõu, mis oleks kindlustanud palgatöölisele inimwäärilise ülespidamise. (O. Strandman (töer.): Kas teie rahaallikad ka üles andsite?) Härra Strandman rääkis ise komisjonis, et praeguste palkadega lahkuwad riigiametnikud riigiteenistusest erateenistusesse, kus rohkem palka saawad. Kui palju palgaalamäära seadus riigimajandusliselt üldse maksma oleks läinud, selle üle on raske waielda. Üksikutele ametnikkudele ollakse sunnitud ikkagi palka kõrgendada. On loomulik, et kui palgad ei wasta elukallidusele, tuleb kõrgendada just eeskätt nende alamate ametnikkude palka, sest kui juba riigi kontrollnõukogu liikmed läbi ei saa, kuidas peawad siis need ametnikud läbi saama, kes ainult 3—4 tuhat marka kuus palka saawad. Kuid käiakse ikka wana teed mööda. Rahaasjanduse komisjoni esimees tähendas kord, et tulla tõsta palka just kõrgematele ametnikkudele, alamatel ametnikkudel on palka küllalt. (O. Strandman (töer.): Seda keegi ei ütle.) Igatahes on härra Kukki mitmel korral toonitanud, et kõrgemate ametnikkude palka tuleb tõsta. (O. Strandman (töer.): See on teine asi.) Ma ei tea, wõib olla et teie arwates nendel alamatel ametnikkudel teistsugune organism on, et nemad ei tarwita kõiki neid asju, mida kõrgemad

ametnikud tarwitawad, et nemad ei saagi kallimaid asju ära seedida. Meie ei saa igatahes käesolewa seaduseelnõuga nõus olla, kus ainult ühel liigil palka tahetakse tõsta, seega ainult mõne üksiku ametniku seisukorda tahetakse parandada, kuna alamate ametnikkude seisukord muutmata jäetakse. Sel põhjal ei saa Eesti iseisewa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm käesolewa ettepaneku poolt hääletada ja saab selle wastu hääletama.

Riigikontrolöör A. Oinas: Austatud Riigikogu liikmed! Esimesel lugemisel ei tuleks palgaküsimus üldse arutusele, waid ainult küsimus, kas seaduseelnõu wastuwõetaw on wõi mitte. Siiski arwan mina tarwilikuks paari sõnaga wastata Riigikogu liikme Liigandi märkuste peale. Riigi kontrollnõukogu liikmete palk ei olnud 500 marga wõrra suurem osakonna juhatajate palgast, waid 1.000 marga wõrra. Nemand said 7.000 marka, osakonna juhataja ainult 6.000. Mina tean üht ainukest juhtumist, kus osakonna juhataja 6.500 marka kuus sai. Praegu saab osakonna juhataja 7.000 marka kuus, saab seda esimesest jaanuarist. Kontrollnõukogu liikme palk on sellega taha jäänud. Käesolew seadus lubab neile palka tõsta alles esimesest juulist. Seega jääwad nemad esimesel poolaastal kõrgendusest ilma. On teada, et kõigi riigiametnikkude palka hakatakse praegu läbi waatama ja kawatsetakse tõsta esimesest jaanuarist 1923 aastal. Seega on ette näha, et tulewasest aastast saadik nii kui nii palkasid tõstetakse. Käesolew palgakõrgendus oleks siis ainult pool aastat maksew. Kui nüüd kontrollnõukogu liikmed poole aasta eest natuke enam saawad, 500 marga wõrra nimelt, kui palkade wahekord osakonna juhatajatega warem oli, siis saab see ära tasutud sellega, et palga kõrgendus ainult poole aasta kohta käib, kuna teiste palkasid kõrgendati juba esimesest jaanuarist. Nii oleks aasta summa tasakaalus. Härra Liigand tõi weel kaaluwaks argumendiks ette, et ministri abide palk ainult 8.000 marka kuus on. Pean tähendama, et wastutawad ministri abid rohkem saawad, näituseks teedeministeeriumis saab raudteeülem 10 tuhat marka, sõjaministri abi saab 9 tuhat marka kuus ja peale selle weel rikkalikku warustust, mis õige suure summa wälja teeb. (Siseminister K. Einbund: Ministri abi palk on 8.000 mk.) Normaal seisukord on küll niisugune. Ma pean see juures aga seda

tähendama, et kontrollnõukogu liikme töö väga wastutusrikas ja raske on. (O. Strandman (töer.): Kas raskem kui ministri abil?) Mina ei ütle mitte, et tema raskem on, vaid teatawal juhtumisel võib ta wastutawam olla, kus ühel kontrollnõukogu liikmel nagu tsiwiilosakonna juhatajal tuleb 6—7 ministeeriumi rewideerida. Kontrollnõukogu liikme tegewus on märksa laiem, kui mõnel ministri abil. Tsiwiilosakonna juhatajal peab ülewaade olema 6—7 ministeeriumi tegewuse üle, tema peab suutma kõiki neid kontroleerida ja ma ei talaks mitte niisugust osakonna juhatajat ühe astme peale panna ühe koguni waikse iseloomuga ministeeriumi ministri abi kohaga. Edasi ei tohi kontrollnõukogu liikmel kõrwalteenistust olla, mis ministri abil teatawal wiisil võimalik on. Temal ei ole neid mõnusi, mis ministri abil on, kes wahest võib wäljamaale sõita ja osa saab esituskuludest. Kontrollnõukogu liikme amet on ka sellepärast väga tülikas ja raske, et mitte kerge ei ole teiste inimeste asjades sorida, teiste inimeste wigu leida, millega loomulikult pahameel rewideerija vastu tekib. Sellepärast peab kontrollnõukogu liikmel julgust ja iseseiswust olema sellest hoolimata oma tööd lõpule wiia. Niisuguseid inimesi on meil väga wähe, kes selle tööga toime saaksid. Ma olin väga suures raskuses rahaosakonna juhataja leidmisega ja pean tunnistama, et see osakond õieti ilma juhatajata on olnud algusest saadik. Mispärast? Sellepärast et palgad liiga wäiksed on ja keegi rahaasjanduse tundja selle palgaga teenida ei taha. Rahaosakonna juhataja peab aga hea rahaasjanduse tundja ja ühtlasi ka jurist olema. Wastawad jõud ei tule aga mitte selle raske ja tülika töö peale, kuna niisugune mees pangas saab 2 kuni 3 korda enam palka kui rahaosakonnas. Rahaosakonna juhataja läks Eesti panga teenistusse, mis on niisama ka riigiasutus, kuid saab seal umbes 50% enam palka, kui tema kontrollis sai, kuna tema töö hoopis teistsugune on ja temal ei ole tarwis kedagi kontroleerida aga kellegiga seal juures tülitseda. Tema teeb seal oma igapäewase töö rahulikult ära, täidab sellega oma kohuse ja saab ka sealjuures enam palka, kui ta meil sai. Niisama ei saa nüüd ka ministri abisid otsekohe kõrwu seada kontrollnõukogu liigetega, sest see seadus ulatab ainult poole aasta kohta, tähendab kuni 1 jaanuarini ja sellepärast ei leia mina mitte ülekohtuseks, kui praegu kont-

rollnõukogu liikmed seda palka saawad, sest igalpool teistes riikides saawad ametnikud niisugust palka, et nemad sellega ära elada wõiwad ja mitte kohtadelt ära ei lähe ja et nad kõrwalteenistust ei hakkaks otsima. See on kõige kurwem, kui rewideerida tuleb erawiisil rewideerijat ennast ja kui ta erawiisil peab teenima selleks, et wõimaldada äraelamist. Mis puutub rkl. Keerdo märkuse, siis ei saa mina mitte nii mõelda kui Ibsen wõi Brandt, kui olgu, siis olgu juba kõik ehk mitte midagi. Ma ütlen awalikult, et meie riigiasutuste palgad wäikesed on ja olen kogu aeg selle kasuks püüdnud töötada, et neid tõsta. Ma ei saa mitte tagasi lükata palgakõrgendust ka siis, kui ma tean, et asutus, mille eesotsas ma olen, kellegi ametnikkude palkasid tõsta ei saa, sest see ei ole minu wõimuses. Riigikogu on loobunud tänawu aasta palga kõrgendamisest ja kui nüüd wõimalus on eelarwe summadest isikule, kelle peal töökoorem kogu oma raskusega lasub, kes on wastutawad isikud ja kelle kohta väga raske on asetäitjat leida, kõrgemat tasu maksta, siis ei saa mina selle vastu mitte olla. Selle juures ei tohiks ka mitte seisukohta tekkida, et seal kõrwal on teised ametnikud, kelledele wõimalus on palka kõrgendada, kui teised wastawad ametnikud palka juurde saawad ja et seda mitte ei tehta, siis niisugust põhimõttelist seisukohta ei tohiks olla.

Juhataja **A. Kerem:** Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **K. Wirma:** Rkl. Liigand tegi ettepaneku seda seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni tagasi anda. Motiivid olid niisugused, et see wahekord, mis oli kuni 1. jaanuarini minewal aastal, ministri abide ja kontrollnõukogu liigete palga wahel, nüüd rikutud on ja et see käesolewa seadusega uuesti tuleks jalule seada. Riigikontrolöör seletas selle küsimuse juba ära, kuid mina juhin Riigikogu liigete tähelpanu weel selle peale, et 1923 aasta eelarwe juures pannakse wist maksma kord, kus koosseisud ja palgad määratakse eelarwe korras; järjekult ulataks käesolew seadus ainult tänawuse aasta kohta, tähendab poolaasta kohta, ja tulewal aastal võib jälle uusi määrasid ja aluseid maksma panna. Sisuliselt ei lähe härra Liigand'i soowid lahku komisjoni ettepanekust ja wahe on ainult selles, et härra Liigand soowitab seadust maksma panna tagant-

järele, see on 1. jaanuarist, komisjon aga 1-st juulist. Meie võime ju ka otsustada seadust kümme aastat tagasi jõuga maksuma panna, kuid jääb küsitavaks, kui otstarbekohane niisugune seadusandlus on. Harilikult ei ole aga niisugune seadus makspanemine mitte otstarbekohane, ja parem on, kui seadus hakkab maksuma käesolevast ajast peale või tulevasest ajast, mitte aga möödaläinud ajast. Ainus pahe, mis sellest seadusest näib esile tulevat, on teatud silmavalu — kus ministri abid leiavad, et waadake, meie palgad ei ole mitte nii kõrged kui kontrollnõukogu liigetel. Markades teeb ta tõesti rohkem wälja, kuid aeg on selle vastu poole lühem. Ma ütlen, et komisjonil siin suurt teha pole. Siin on tarwis ainult hääletada, kas panna käesolew seadus maksuma 1. jaanuarist ja maksta ühekordselt suurem summa wälja või panna see seadus maksuma 1. juulist ja maksta samasugune summa riigikassast wälja kuude wiisi. See on praktiline osa ja härra Liigand ei ole ka sellele vastu rääkinud, et seda raha neile anda. Kõike seda võib otsustada Riigikogu koosolekul teisel lugemisel. Ma ei waidle mitte selle vastu, et komisjon seda võib läbi waadata, aga ma ei leia sellel mingisugust praktilist tagajärge.

Juhataja A. Kerem: Siin on kaks ettepanekut. Üks on komisjoni ettepanek I lugemisel see seadus vastu wõtta ja teine täiendaw ettepanek rahwaerakonna Riigikogu rühma nimel rkl. Liigand'i poolt: „Panen ette kontrollnõukogu liigete ja nende asetäitjate palgaseaduse eelnõu rahaasjanduse komisjoni tagasi anda tema kokkukõllasse wiimiseks muude riigiametnikkude palgaseadusega — I ja II lugemise wahel.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I lugemisel vastu wõetud. Panen hääletamisele täiendawa ettepaneku, seaduseelnõu I ja II lugemise wahel komisjoni anda. Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

(Juhatama hakkab abiesimees **K. Wirma.**)

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. Pärandusmaksu muudatuste seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Kerem:** Käesolew seadus oli waremalt Wabariigi

Walitsuse poolt esitatud teisel kujul, mis Riigikogus peale ühe paragrahwi läbi kukkus. Praeguses seaduses on muudatused tehtud nendes asjades, mille kohta Riigikogus wastuwaidlused olid. Nimelt on endise seaduse § 3-s, mis tagasiulatava iseloomuga oli, uues seaduseelnõus wälja jäetud. Niisama on ka wälja jäetud § 4. Kõige tähtsam osa sellest seadusest, mis ümbertöötamisele on tulnud, on maahindamise normid. Siin on normid wähenatud 40% peale endisest. Kõige selle peale waatamata ei saa siiski ütelda, et seaduseelnõu ka praegu esitatud kujul oleks kõigiti wastuwõetaw, eriti, mis puutub just maahindamise wiisisse. Kuid seda silmas pidades, et maahindamise normid märksa vähemad on, et rahaminister rahaasjanduse komisjonis tähendas, et see seadus ainult ajutine on, kuna uus seadus juba wäljatöötamisel, mis ka ehk aasta lõpul Riigikogule ära antud võib saada ja kuna tarwidus eriti linnades on krepostimaksu wõtmise normisid suurendada, kuna riik praeguste normide alusel wäga wähe saab maksu, siis leidis rahaasjanduse komisjon siiski võimalikuks käesolewat seadust esitada Riigikogule wastuwõtmiseks. Seda arwesse wõttes teen ettepaneku käesolewat seadust esimesel lugemisel vastu wõtta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Seadus on nähtawa enamusega I lugemisel vastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

13. Wabadussõjast osawõtnud kõrgetele sõjawäelastele autasu andmise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman:** Wabariigi Walitsuse poolt on juba 23. juunil 1921 aastal esitatud seaduseelnõu Eesti sõjawäelaste maaga warustamise kohta, kel wabadussõjas iseäralised sõjalised teened on olnud. See seaduseelnõu, täna on juba 27. juuni, on juba üle aasta Riigikogu käes olnud, on rändanud komisjonist komisjoni. Ja nüüd aasta järele jõuab ta komisjonidest läbi Riigikogu kätte.

Kui waadata, mispärast ta nii pikka teed on pidanud rändama, miks nii kaua komisjonides seisnud, siis võib küll lõppude lõpuks imestada, et temaga nii pikalt on komisjonides aega wiidetud, kuna siiski

sisulisi põhimõttelisi muudatusi, peale kahe kategooria mahakustutamist ei ole tehtud. Me teame, et juba ammu on ära otsustatud sõjawäelastele, kes wahwuse eest risti on saanud, autasu küsimus. Sest juba maaseadus nägi ette ja lubas neile maad. Nende kõrgemate sõjawäelaste autasu küsimus, kes mitte wahwuse, waid teenete eest risti said, kuna nende teenistuskohat ei lubanud isiklist wahwust üles näidata, waid nad kui juhtiwatel kohtadel seiswad, wõisid teenete eest wabadusristi saada, seisab senni lahendamata. Nüüd on Riigikogule esitatud nende komisjonide poolt, kus tähendatud seadust arutati, nimelt riigikaitse, maaseaduse ja rahaasjanduse komisjoni poolt wastaw seaduseelnõu. Need komisjonid on igaüks oma eelnõu kokku seadnud, mis teatud osades Wabariigi Walitsuse poolt esitatud eelnõust lahku läheb ja mis nüüd Riigikogu liigetele wälja on jagatud. Igal komisjonil on oma eelnõu, kuid sisuliselt nad üksteisest palju lahku ei lähe. Rahaasjanduse komisjoni nimel peatan ma peajasjalikult selle eelnõu juures, mis rahaasjanduse komisjon on wälja töötanud. Selle eelnõu arutamisel on rahaasjanduse komisjon aluseks wõtnud riigikaitse komisjoni eelnõu ulatuse. Nendes paragrahwides on muudatused tehtud, kus räägitakse inwentaari, hoonete ja üldiseks talu sisseadmiseks määratawatest summadest. Need summad ei olnud esialgsetes kawades mitte üles wõetud, waid neid pidi pärast riigi eelarwe arutamise korral wastu wõetama. Niisugusel juhtumisel oleks küsimus teist korda jällegi üles kerkinud. Rahaasjanduse komisjon, kui ta neid küsimusi arutas, leidis, et on parem otsekohe selle seaduseelnõuga neid küsimusi ära otsustada, et siis wastawad summad eelarwesse üles wõtta wõiks. Summa, mis sellesse eelnõusse üles on wõetud, ei lähe mitte lahku Wabariigi Walitsuse poolt esitatud summadest. Ainukeseks iseäralduseks, mida nähtakse ette, oleks see, et kui keegi sõjawäelane, kellele autasuks maad määratud, sellest lahti ütleb, siis saab ta wastawal määral rahalist autasu, kuid see rahaline autasu oleks sellest kogusummast ainult 85%. Seda wähen dati sellepärast, et oldi arwamisel niihästi maakomisjonis, kui ka rahaasjanduse komisjonis, et kui keegi maakoha wõtab ja põldu harima hakkab, et siis praegusel korral põlluharimine mitte nii kasulik ei ole, kui raha näol saadud autasu. Peale

selle sai weel rahaasjanduse komisjoni poolt sisse wõetud paragrahw, kus autasuks määratud summad sissetulekumaksumust wabastataks. See on ka täitsa loomulik, sest kui nüüd autasu anda, siis ei wõi seda teisest küljest mitte wähendada. Need olid nüüd tähtsamad muudatused, mida rahaasjanduse komisjon wastu wõttis. Teistes paragrahwides tegi tema enam-wähem redaktsioonilisi muudatusi, aluseks wõttes seda projekti, mida oli esitanud riigikaitse komisjon, wälja jättes seaduseelnõust, nagu ma juba tähendasin, kaks wiimast kategooriat sõjawäelasi, see on kolmanda ja neljanda. Riigikaitse komisjon oli põhimõtteliselt selle poolt, et kolmas ja neljas kategooria peawad autasuks maad saama ilma rahalise toetuseta, nagu maad saawad autasuks need, kes wahwuse eest wabadusristi on saanud. Kahe wiimase kategooria küsimus tuleks eraldi ära otsustada. Mis puutub summasse, kui palju see seaduseelnõu riigile uusi kulusid peale paneb, siis on kindlat arwu raske ütelda, sest et seaduses on ette nähtud ainult kõrgemad normid, mida wõiwad saada üksikud kategooriad. Kui nüüd aluseks wõtta kõige kõrgemaid normisid, mida rahas antakse, siis teeks kogusumma nende kahe kategooria peale 44 miljoni wälja. Maakasutamise eest on arwatud 175 tuhat marka normaaltalu pealt, see teeks umbes kuus ja pool miljoni. Kokku tuleks umbes 51 miljoni, see oleks maksimum, kui kõik saaksid ülemmäära autasu. Wabariigi Walitsus on enesele õiguse jätnud, arwesse wõttes üksikute sõjawäelaste teeneid, määrata seda autasu nende teenete järele. Sellega wähen eb see kogusumma õige märksa, kui palju, seda on õieti raske määrata, aga igatahes wähen eb alla neljakümne miljoni. Kui nüüd seda summat wõrrelda, mida sõjawäelastele autasu peale wälja antakse, siis peab üttelema, et see summa on autasu mõttes wäikene, sest nagu meie teame, maksab üks suurem maja nüüdsel ajal 40 miljoni. Niisugust summat ei wõi mitte paljaks lugeda meie kõrgematele sõjawäelastele autasuks. Rahaasjanduse komisjon, kui ta neid küsimusi läbi waatas, ja arwesse wõttis wäljamineku summasid, leidis, et see on wäljaminek, mis meie riigi rahaasjandust mitte halwama ei saa, nii wõis komisjon selle seaduse wastuwõtmise poolt olla. Seega saaks küsimus ära lahendatud, mis juba aastate wiisi otsustamata on seisnud. Rahaasjanduse komis-

joni nimel teen ettepaneku seda seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

J. Wain (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Jürman lõpetas oma kõne komisjoni aruandjana väga optimistlike nootidega. Kuid härra Strandman ei küsinud härra Jürman'ilt ühtegi, kust seda raha võtta, millest tahetakse kõrgematele sõjawäelastele autasu anda, nagu ta seda härra Keerdo'lt küsis.

Meie elame praegu küll Katariina Suure ajast palju hiljem, kuid iseloomulikud nähtused on meil olewikus needsamad, mis siis maksid. Wahe seisab ainult selles, et Katariina oli suure Wene-maa walitseja, kuid meie walitsus seisab wäikse Eesti wabariigi eesotsas. Teine wahe on selles, et Katariina andis maad ja autasu tõesti ainult kõrgematele sõjawäe juhatajatele. Neid oli nii wähe, et ajalooramatus nende nimed üles loetud on. Siin aga on tegemist hoopis suurema hulga sõjawäelastega, kellele maad autasuna antakse.

Meil oli ka aeg, kus taheti maad autasuna anda hoopis wäheha hulga sõjawäelastele. Nendele pakuti maad, kuid nemad ei wõtnud seda vastu, tähendades, et nemad seda ei tarwita, kui kõigile ei anta. Riigikogul on näha nüüd nende kõikide nimekirjad, kes on arwatud autasu wääriliseks Eestis, keda wähemalt sõjaministerium ja ka terve Wabariigi Walitsus wäärt arwas olewat autasu saada. Seal on küll nimetatud „kõrgemad sõjawäelased“, aga nii paljude kohta peaks lugema „kergemad sõjawäelased“, nimelt kergema töö tegijad. Sõjapidamine on sõjaaja töö, ma wõtan seda, nagu iga teist tööd. Inimene, kes walib enesele elukutseks sõjawäeteenistuse, kawatseb sõjaajal sõjatööd teha, nagu igal teisel tsiwiilalal tööd tehtakse. Kui meie aga waatame, kes rohkem sõja raskusi kandis, siis igatahes mitte need, kes sõjaministeriumis istuwad ja mõnikord warustust sõjawäljale weawad, waid need, kes alati püssirohusuitsu sees on. Need, kes sõjaministeriumis istuwad, ei teinud arutihti rohkem tööd, kui mõnes eraasutuses ehk tsiwiilministeriumis. Kui see seadus Wabariigi Walitsuse ettepanekuna Riigikogusse tuli, siis näitas ta juba esimestel päewadel, kui lahkuminewad on Riigikogu üksikute organide arwamised selle seaduse kohta ja kui kahtlew peab see alus olema, mille peale sea-

dus rajatud. Härra aruandja nimetas, et seadus on käinud aasta otsa ühest komisjonist teise ja meil on teada, et ta igast komisjonist isesuguse wariandina wälja tuli ja ükski wariant ei toeta Wabariigi Walitsuse seisukohta, tähendab, Wabariigi Walitsusel on weel hoopis teistsugune seisukoht. Ja lugupeetud Riigikogu liikmed peawad nendest neljast wariandist kõige parema wälja walima ehk isegi uue wiienda wariandi wälja töötama. Kui aga waadata sisuliselt seda seadust, siis leiame, et iga komisjon on midagi uut wõtnud ja tihti seda, mis sugugi tema arutuste piirkonda ei kuulu. Esiteks wõtame riigikaitse komisjoni, kes esines hoopis wäiksema nimekirjaga, kui maakomisjon. Riigikaitse komisjonil on igatahes põhjalikumad teadmised sõjawäe asjus, kui maakomisjonil, kuid maakomisjoni aruandja oli hoopis ägedam sõjawäelaste kaitsja. Maakomisjonis suurenes autasusaajate nimekiri sellepärast, et põllumeeste pealekäimisel üks grupp juurde tuli, kes ka maad tahtsid saada. Põllumehed ei oleks pruukinud sugugi nii väga sõjalistesse küsimustesse tungida, waid oleks pidanud järele waatama ainult seda, missuguseid tagajärgi see autasuandmine wõõrandatud maade juures tekitab. Rahaasjanduse komisjon täie-das minu teada weel maaseaduse komisjoni seisukohta ja waatas seaduseelnõu rahalisest seisukohast läbi.

Meil ei jätku maad kõigile maatahtjatele. Mitmelt poolt, ka paremalt tiwalt toonitati, et põllumeestel on peale endiste põliste maksude väga kõrged maksud peal; tihti peawad wasthakanud asunikud wälja kolima maksujõuetuse tõttu. Inimesed, kes ennast maaharimisest elatawad, ja need on nimelt mõisatöölised, peawad maa pealt lahkudes omale mingit teist elukutset walima, kuid see on neil väga raske, ja nad peawad puudust ja nälga kannatama. Nende kindlustuseks ei ole weel midagi ette wõetud. Rahaasjanduse komisjon arutades käesolewa seaduse rahalist külge, leidis, et sõjawäelastele autasu andmiseks läheb umbes 44 miljoni marka rahas waja, kuid kindlaid andmeid selle summa kohta ette toodud ei ole. Kui meie nüüd waataksime, kui kaugel meil hoolekande alal ollakse, siis näeme, et meie kunagi sel alal kaugele jõudnud ei ole. Minu naaber küsis, kas kõigil sõduritel peaks kargud ostetud olema. Aga ei ole; on küllalt

uulitsal weel wigastatud sõdurid, kes kerjavad. Nii läheks siis maa nende inimeste kätte, kes seda ei tunne ja kellel tema järele tarwidust ei ole ja kes seda mitte ise harima ei hakka; nüüd saaksid peale maa ka rahaga warustatud inimesed, kes ei kandnud mingisugust wastutawat sõjawäe kohustust, waid juhataksid kas sanatooriumisid wõi olid mingisuguses ametis frondi taga. Nende autasust rääkida on wõimatu, samuti ka wärwiline noorsoo Ungarisse sõidutajatele, Kurressaare sanatooriumi juhatajale. (L. Johanson (sd.): Kas ka Ungari sõitmise eest tasu nõuti?) Sotsiaaldemokraadid hääletawad esitatud seaduseelnõu wastu. Teen ettepaneku kõikide wariantide läbiwaatamiseks erikomisjon moodustada.

J. Piiskar (is.): Komisjoni aruandja härra Jürman algas oma seletust eelnõu kohta kurtmisega, et see seaduseelnõu korra aasta wiibinud ja siis nüüd kiires ollas tuleks wastu wõtta ja maksmata panna. Selle juures ei huwita teda sugugi küsimus, mis tänasel Riigikogu koosolekul ja alatasa sealt poolt ette tuuakse, kust raha wõetakse. Kui on jutt wäljaminekutest teatawa parempoolse kihi huwides, siis wõetakse nähtawasti asi nii, et suurendatakse summat. Ja sarnase sihiline on ka see eelnõu, sest et tema kaudu kõrgematele sõjawäelastele tahetakse anda ühelt poolt maatükke autasuks ja teiselt poolt igale ligi paar miljoni marka. Need sõjawäelased ei kuulu mitte sarnaste keh Wade hulka, kelle eest oleks tarwis hoolitseda ja kes ilma selleta mitte elada ei saa. Minu arwates wõiks see autasu asi aastaid wiibida ja selle läbi ei kannataks kodanline kiht mitte, sest rahapuuduse tõttu on ju harilikult tagasi lükatud sarnased ettepanekud, mis oleks toetuseks keh wematele kihtidele. Kui härra Jürman üheltpoolt leiab, et siiski üle 50.000.000 wõidakse kerge käega wälja anda ja kui tema natukene warem toonitas, et ei maksa põlumeestelt paari aasta wõlga mitte enam sisse nõuda, siis kõneleb see kõigest muust, aga ainult mitte rahapuudusest. Ta kõneleb aga ka sellest, et teatawaid küsimusi ei otsustata mitte rahwa laaliste kihtide huwides, waid ainult teatawa klassi ja teatawa wäikse kihi huwides. Ja seda näeme ka siin. Samal ajal, kui selle seadusega hulk eesõigustatud maasaajaid juurde tuleb, on

hulk inimesi asjata maad oodanud, on neid maa pealt minema kihutatud jne. Täna ses päewakorras on, näituseks, Petherimaa maaseadus, mille abil, nagu härrad parempoolsed seda ette panewad, maad mitte harijatele ei anta, waid maa tehakse spekulatsiooni objektiks, samuti kui teistes kohtades, kus maareformi teostamise tagajärjel maa on libisemas nende kätte, kes ootawad aega, millal wastu wõetakse nõndanimetatud asundusseadus, et siis hakata maaga kui igasuguse teise ainega hangeldama ja teisi, nimelt neid, kes põllutööst peawad elama, eneste kasuks tööle panema. Minu arust on selle seaduse tagamõte, et teatud eesõigustatud isikutele, nende seisukorda weel rohkem eesõigustatuks teha. Seda peaks ütleva selle seaduse kohta ka siis, kui ta korralikult kokku seatud oleks. Kui meie aga asumie seda seadust üksikasjaliselt waatama, siis näeme, et siin on jäetud kõige awaramad wõimalused oma heaksarwamise, ma ütleks isegi, omawoli järele talitada. § 2-es on küll ette nähtud, et sõjaliste teenete hindamise aluseks wõetakse I-se liigi wabadusrist. Mina ei taha sellest kõnelda, kuidas waatawad wabadusristi peale need lihtsõdurid, reamehed, kes tõesti on sõjawäljal suuri raskusi läbi elanud ja kes wäga sagedasti wabadusriste saanud ei ole. Ma tuletaks ainult meelde seda, mis kirjutab ühe kõrgema sõjawäelase poolt wäljaantud ajaleht peaaegu igas numbris, kus ta näitab, et see wabadusristi wäljaandmine on üldse üks suur arusaamatus. Ja senni, kui ei ole näidatud, et see nii ei ole, on kõigil wäga palju põhjust kahelda, kas üldse mõnigi sõjawäelane on wahwuse eest wabadusristi saanud, wõi on neid ainult onupoegadele antud. Igatahes ei ole neid wäiteid, mis härra Pitka poolt wäljaantud ajalehes ette on toodud, katsutudki ümber lükata ja see näitab ainult seda, et nähtawasti ei ole mingisuguseid aluseid nende wäidete ümberlukkamiseks. Kui aga nüüd nimelt wabadusristide annetamine wõetakse autasu aluseks, siis läheb kõik see onupoja poliitika, ehk kuidas teda nimetada, ka autasu peale üle. Ja tagajärg on siis loomulikult see, et kuigi asuda teatawale seisukohale ja sealt wälja minna, isegi siis ei kannata see maaandmine wähematki arwustust wälja.

Kui meie nüüd aga weel edasi läheme teiste paragrahwide juurde, siis leiame, et mitte wabadusrist ei ole mööduandew, waid heaksarwamine läheb märksa kau-

gemale. § 3-s on öeldud, et antakse raha iga sõjawäelase individuaalsetele teenele wastawalt. Tähendab, kui juba ükskord wabadusristi andmisega on onupoja poliitikat aetud, siis selle seadusega on Wabariigi Walitsusele weel kord wõimalus antud teist korda onupoja poliitikat ajada ja ühesuguste wabadusristi saajatega ühega ühtemoodi ja teisega hoopis teistmoodi talitada. Et see nüüd mingisuguse õigusliku korra tundemärk oleks, seda ei hakka wist isegi härra aruandja tõendamata. Sarnaste abinõudega luuakse hulk miljonääre, kes loomulikult aitawad seda tõusik-miljonääride klassi teatawa hulga isikute wõrra jälle suurendada.

Edasi tahaksin tähelepanu juhtida selle peale, kuidas selle seaduseelnõuga on tahetud makswatest seadustest mööda minna. On ju Eestis maksew maaseadus, mis Asutawa Kogu poolt wastu wõetud ja mis ära määrab teatawa korra, kellele maad antakse ja kes selle üle otsustab. On ka ära määratud teatawad eesõigustatud maasaajate liigid. Tähendab, õieti kõik need küsimused, mida tahetakse siin otsustada käesolewa seadusega, on juba maaseadusega lahendatud. Kõige pealt on maaseaduses paragrahwid, mis ütlewad, et maad antakse neile, kes seda ise hariwad. Tähendab, ei saa juttugi olla sellest, et wõiks maad anda sarnastele isikutele, kes seda ise harima ei hakka. Mina ei usu aga mitte, et need kõrgemad sõjawäelased, kes autasuks maad saawad, hakkaksid seda ise harima põllumeestena. Siin luuakse ainult teataw eksploateerimise objekt, antakse neile tükk maad, kui mitte äramüümiseks, siis vähemalt edasirentimiseks. Sennimaksew maaseadus ei näe aga edasirentimise wõimalust ette ja sellega käib käesolew seaduseelnõu makswatele seadustele risti wastu. Wõib ju ütelda, et hilisem seadus muudab esimest, aga see ei ole mitte ainult autasuks antawa maa küsimus, waid see on põhimõtteline küsimus: kas Eestis peab walitsema maaga spekulatsioon wõi ei? Kas Eestis peab maa kas suuremas wõi vähemas ulatuses ostu ja müügi näol teiste, maadhariwate, inimeste kurnamise objektiks olema, wõi ei pea ta seda mitte? Edasi on ette nähtud kord, kes selle üle otsustama peawad, kellele maad anda ja kellele mitte. Need asutused on küll wäiksema wõimuga Wabariigi Walitsusest, nimelt walla ja maakonna omawalitsused, kuid seadus on nende kätte selle õiguse annud ja senni

kaua, kui see põhimõtteline seisukoht ei ole muudetud, ei ole mingisugust alust, et teatawal korral wõetakse maaandmise küsimuse otsustamine nende asutuste käest ära ja antakse walitsuse kätte. Mina jätan küsimuse lahtiseks, kas see maaandmise wiis, mis praegu tarwitusel on, on otstarbekohane wõi mitte — meie tegime omal ajal teistsuguse ettepaneku — aga jättes selle küsimuse lahtiseks, tähendan ainult, et ka sellest makswast korrast, mis samade kodanliste kihtide poolt omal ajal maksma pandud, ei taheta kinni pidada, waid luuakse uus maaandmise wiis. Niisama on ka maaseaduses ära näidatud, keda tuleb lugeda eesõigustatuks maasaajaks. Siin aga tulakse ja luuakse uus liik eesõigustatud maasaajaid. Ei ole mingisugust järjekindlust, ühe seadusega otsustatakse küsimus nii, sealsamas aga tullaakse teise eelnõuga ja otsustatakse hoopis teisiti. Otsustatakse teisiti siis, kui see teatawatele kihtidele kasuks läheb.

Tuleb järeldada, et käesolewa eelnõuga Wabariigi Walitsus on tahtnud endale muretseda teatawa kuulsa § 12-a õiguse neid küsimusi, mis seadusega lahendatud, uuesti lahendada oma heaksarwamise järele.

Niisamuti on maaseaduses ära määratud need liigid, kellele wahwuse eest maad antakse, nüüd on aga palju kaugeemale mindud ja on seda mõistet laiendatud just seljatagustes asutustes teenijate peale. Ma küsiks niisamuti, nagu eelkõneleja: Kas sellel teel ei kuulu maaandmise alla wiimaks ka need, kelle wastu wäga mitmelt poolt ja wäga mitmesuguses ulatuses nurinat ja rahulolematust on awaldatud?

Meie ei näe mingisugust wadjadust ega wõimalustki, et sarnastel alustel wõidaks kellegile maad ja autasu anda, pealegi siis, kui teised elulised küsimused, mis kümme korda kiiremad, alatasa lahendamata jäetakse. Lahendatagu enne sarnased, mis rahwa suurtele kehwmatele hulkadele elulised on. Niisugused küsimused, nagu käesolewa eelnõuga lahendada tahetakse, lahenewad siis iseeneest. Siin ei ole tegemist sarnase küsimusega, mis tarwitaks kiires korras lahendamist. Meie ei saa selle eelnõu poolt olla, waid oleme tema wastu.

J u h a t a j a **K. Wirma**: Kirjalikult on sisse tulnud Riigikogu liikme Wain'i poolt järgmine ettepanek: „Panen ette

kõrgemate sõjawäelaste autasuseadust erikomisjoni anda, kelle jagajaks võtta seitse.“ Et aeg nii kaugele on jõudnud, kus harilikult waheaega peame, siis kuu- lutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.50 min.

Peale waheaja jätkub koosolek kell 8.15 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**.

Sekretäri kohal sekretäär **A. Tupits**.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

H. Koch (saks.): Ganz abgesehen davon, wie sich der Einzelne zur Agrarreform stellt, die das Land rücksichtslos den bisherigen Eigentümern entschädigungslos genommen hat, ist dieses Gesetzprojekt in der vorliegenden Form nicht gutzuheissen. Dabei will ich betonen, dass ich an und für sich durchaus Anhänger eines Gesetzes bin, das unseren verdienten höheren Offizieren einen Ehrensold gewährt. Wir bedauern, dass ein derartiges Gesetz so spät kommt. Warum dieser Ehrensold aber gerade in Land bestehen soll, dass die Officiere nur in der Weise erlangen können, indem sie einen dort bisher ansässigen Landwirt vertreiben, ist unverständlich. Die Officiere werden in eine äusserst peinliche Lage versetzt und viele von ihnen, die dieser brutalen Verdrängung anderer fremd gegenüberstehen, bleiben ohne. Das Gesetz muss unbedingt umgearbeitet werden, daher unterstütze ich den Antrag auf Ueberweisung an eine spezielle Kommission.

K. Ast (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Küsimus, mida praegu arutatakse, see tähendab autasuandmise küsimus Eesti wabadussõjast osawõtnud kõrgematele sõjawäelastele, ei seisa mitte esimest korda Eesti rahwaesituse wae-kaussidel. Juba Asutawas Kogus oli selle küsimuse puhul Eesti sotsiaaldemo- kraatlise partei rühmal võimalus oma seisukohta awaldada. Meie seletasime tol korral, et peame lugu Eesti wabadus- sõjast osawõtjate teenetest ja austame neid ning sellest seisukohast wälja minnes ei wõtnud ka mitte lõpulikult eitawat sei- sukohta autasuandmise küsimuses üksikutele, iseäranis silmapaistwamatele ning wastutusrikkal kohal seiswatele isikutele. Kuid juba see kord pidime tähendama, et sarnane autasuandmine, nagu see tolle-

aegse walitsuse poolt kawatsetud oli, täiesti wastuwõtmata on, ja meie ei saanud kuidagi wiisi asuda sarnasele seisukohale nagu mõni üksik meie rahwaesi- tajatest ja walitsuse liigetest. Meile on täitsa wastuwõtmata see seisukoht, et peame tasu andma kõrgematele sõjawäelastele maa näol ja neid sellega nagu Eesti riigi külge naelutama. Meil on kõi- gil teada, et Eesti wabadussõda kandis oma iseloomu poolest rahwuslikku kuju. Kui poleks mitte rahwuslikku momenti olnud, siis ei oleks meie rahwas seda sõda ka mitte alganud ega lõpule wiinud.

Endise Wene riigi küljest on eraldatud piirimaa, mis oma ajaloo kui ka rahwus- lise tüübi poolest sootu teine on kui Wene rahwas. Et meie wabadussõda rahwus- list laadi kandis, wõib ka sellest näha, et ühel teisel palju suuremal Wene riigi osal, kellel ka oma iseäraldused olid, see on Ukrainal, pole mitte korda läinud ennast Wene riigi küljest wabastada. Sellest näeme, et Eesti wabadussõjast olid huwi- tatud kõik meie maal elawad kihid ja et see sõda mingil määral ei olnud klas- sisõda ega ka kõrwaliste mõjuawalduste läbi peale surutud, — see oli Eesti koda- niku iseteadwuse awaldus. Kui meie seda sõda sarnasel wiisil hindame, ja see on ka ainuke hindamise wõimalus, siis peame ütlema, et sõja teened langewad kõigi meie rahwapoegade peale. Muidugi, on üksikute teened rohkem silmapaistwa- mad, kuid meie peame seda silmas pida- ma, et ilma Eesti rahwa kogutahtmiseta oleks nende üksikute teened lõpulikult null olnud ning nad poleks midagi korda suutnud saata, oleks wast ehk Wrangeli ja Jüdenitshi wägedes oma karjeeri kõige- armetumal kombel maapagulasena lõpetanud. Kui nendel aga wõimalus oli oma ta- lente nii ilmutada, et sellel ka tagajärjed olid, et nad oma tööwilja peale rahuliku südamega waadata wõiwad, siis tuleb tänu anda selle eest ainult Eestile.

Käesolewa seaduseelnõu on kokku seadnud nimelt rahaasjanduse komisjon; teised komisjonid seda läbi kaaludes, on hoopis teistsugused seisukohad wõtnud. Rahaasjanduse komisjoni seisukohalt waadates paistab olema Eesti wabariigi iseseiswuse saawutamise üksikute kõrge- mate ning wastutawatel kohtadel seis- wate isikute teenetes, ning sellest seisukohast wälja minnes on rahaasjanduse komisjon selle seaduseelnõu wälja töö- tanud, mille läbi antakse tähendatud isi-

kutele iseäraline eesõigustatud seisukoht, mis kaugemale läheb kui endised aadeli eesõigused. Meie leiame, et aadeliseisus oli ikkagi sunnitud riigi vastu mingisuguseid kohustusi kandma, warandusliselt vähemalt, kuna selle seaduse läbi loodud kiht igasugustest kohustustest riigi vastu wabastatud oleks. Mina arwan, et see sõda, mis peeti wabadussõja nime all, ei anna veel õigust sarnase eesõigustatud kihi loomiseks meie riigis. Imelik on see asjaolu, et rahaasjanduse komisjon, kes alati wäljaminekute juures wiimast penni arwes peab, et rahaasjanduse komisjon, kes harilikult iga penni, mis wälja antakse, näib järele kaaluwat, teeb käesolewa seaduseelnõu puhul sarnase näo, nagu ei tuleks meil rahaliste wäljaannetega üldse rehkendada, nagu wõiks rahalisi summe igasse külge loopida, nagu ei maksaks need paberid, mis riigitrükikoda rahatähtede nime all wälja annab, midagi.

Waadake ainult, kui suure hulga peale on laiendatud käesolewas seaduseelnõus autasusaamise õigus. Seal öeldakse, et autasu antakse kõigile, kes wabadussõjast on osa wõtnud wastutawatel kohtadel ja kes on üles näidanud iseäralisi sõjalisi teeneid. Wastutawateks kohtadeks loetakse rea wõi riwi alal üksikute wäeosade ülemate kohad, alates üksiku pataljoni ülemast, staabiülemate ja walitsuste ülemate kohad. Tähendab, kõik sõjaministeeriumile alluwate walitsuste ülemad, samuti ka kõik staapide ja pataljoni ülemad on õigustatud autasu saama. Autasu antakse kahe astme järele wabadusristi saajatele. Nii tuleb autasusaajate nimekiri õige pikk. Esimesse kategooriasse arwatud isikud saawad autasuks normaaltalu ja peale selle lubatakse neile hoonete ja inwentaari muretsemiseks 325.000 marka, ja talu sisseeadmise kuludeks indiwiduaalsetele teenetele wastawalt kunni 1.500.000 marka. Teise kategooriasse arwatud isikud saawad autasuks samuti normaaltalu ja peale selle raha hoonete muretsemiseks 250.000 marka ja talu sisseeadmiseks indiwiduaalsetele teenetele wastawalt kunni 750.000 marka.

Kas on rahaasjanduse komisjon wae-waks wõtnud wälja arwata, kui suur summa tuleks meil autasusaajatele wälja maksta ja mis tähendaks sarnase summa wäljamaksmine meie riigikassale, ning kuidas tahetakse tulewal aastal, millal autasusid wälja maksuma mõeldakse hakata, riigi eelarwe ots otsaga kokku wiia?

Meie teame, kui raske oli eelarwe arutamise puhul sissetulekuid ja wäljaminekuid tasakaalu seada. Kõigi ministeeriumide esitajad ilmusid eelarwe-komisjoni palju suuremate nõudmistega, kui komisjon rahuldada suutis. Eelarwe-komisjoni esimees seletas Riigikogule koguni, et meie oleme sunnitud lähema! ajal, see oli tema kindel arwamine, wäljaminekuid rahwa hariduse peale kärpima ja sellepärast koolireformi kas seisma panema wõi muutma. Peale selle on tähelpanu juhitud selle peale, et meie kohtunikud peawad kõige alawäärtuslikumate palkadega leppima, mispärast juba pikemat aega paremate kohtunikkude põgenemine kohtutegevuse alalt päewakorral on. On räägitud paljudest muudest aladest, kus hädapärast tarwis oleks wäljaminekuid teha, kuid neid wäljaminekuid ei lubata, sest meie riigikassa ei suuda neid kanda. Siin arwatakse korruga, et miljonid wõiwad lennata, nagu lehed sügisese tormi ajal. Miljonite wäärtus ei ole siin mitte suurem, kui kollaste lehtede wärw.

Mina arwan, et Riigikogul selge on, et meie kodanikud on sunnitud wõrdlemisi rasket maksukoormat kandma ja kunagi ei wõi heaks kiita ega õigeks tunnistada, kui Riigikogu niisama kergesti rahwa waranduse wäljaandmise peale waatab, nagu on waadanud rahaasjanduse komisjon käesolewal juhtumisel. Ma arwan, et 90% meie kodanikkudest selle seaduseelnõu seaduseks saamise kõigesuurema halwakspanemise ja hukkamõistmisega wastu wõtawad.

Ma kordan weel, mis ma oma seletuse algul ütlesin, et meie ei eita lõpulikul kujul autasuandmist üksikutele kõrgematele sõjawäelastele nende teenete kohaselt. Sellega ei ole öeldud, et autasuks peaks tingimata maad andma. Autasuandmisest wõib jutt olla ainult 2—3 inimesele. Mõtelge ometi, et enne Eesti sõda on kõik Euroopa riigid sõjatules seisnud, mõtelge missuguse enesesalgamisega on Saksamaa on riiklikka ja sõjalisi huwisid kaitsnud, mõelge, missuguse andumusega on Prantsusmaa igat tolli ja sentimeetrit oma pinnast kaitsnud, aga öelge, mida olete teie kuulnud sellest, mis, näituseks, Prantsuse wabariik oma esimese ja teise liigi wabaduse aumärkide saajatele autasuks on andnud. Kumb riikidest on rikkam, kas Eesti wabariik, wõi Prantsuse wabariik, wõi Inglise kuningriik? Igalpool on wälja mindud sellest lähtekohast, et sõda ei ole

mitte isiklikkudes huwides sündinud, waid riiklikkudes ja rahwuslistes huwides.

Mina ei saa asuda sarnasele waatekohale, nagu teadupärast mitmed sõjawäelased on asunud, kes arwawad, nagu oleks ainult nemad Eesti loonud, Eesti riigi maa-ala wõitnud. Aga kui see ka nii oleks, ei wõi nad seda riiki ja seda maa-ala ometi uuesti wõitma hakata, liiategi iseendale. Seda ei luba meie mitte! Eesti riik on loodud, Eesti riik on püsiw riik ja meie usume kindlasti, et Eesti demokraatia igasugused katsed meie riigis sarnaseid olukorde tekkida ei lase, nagu tol ajal, kui weel mitmesugused seisused makswad olid. Seda meie mitte ei luba. Selles teadmises arwame meie, et missugune Riigikogu tahtmine ka täna ei oleks, aga käesolew seaduseelnõu mitte weel seaduseks ei saa. Hääletame selle eelnõu wastu.

J. Laidoner (põl.): Wäga austatud Riigikogu liikmed! Täna arutame meie küsimust, mis wist sõjawäetegelaste juures üks põnewamatest on olnud. Mina praegusel silmanpilgul kui selleaegne ülemjuhataja ei mõtelnudki mitte selle eelnõu arutamisele osa wõtta, sest ei ole ju minu kohus siin seda selgitada, missugust autasu anda nendele sõjawäetegelastele, kes oma õlgadel selle sõja kõigesuuremaid raskusi on kandnud. Ma weel kord tähendan, et seda oleks pidanud Asutawa Kogu ajal tehtama ja siis deklareeriti juba seda, kuid siis oli igal ühel sarnane arwamine, et autasu anda wõiks ja keegi ei olnud põhimõttelikult selle wastu, kuid see põhimõte jäi ainult põhimõtteks. Nüüd on ta aga edasi liikunud, sest kõrgemal wõimul on oma isearwamine ja ma ei taha mitte selle kohta pikemalt sõna wõtta. Wõib olla saab ka selle seaduse arutamine weel täna edasi liikunud, kuid siin on mõned küsimused üles tõstetud, mille kohta igatahes loen kohuseks sõna wõtta. On tähendatud, et wanema sõjawäelase tegewus ei ole mitte suurem, kui hariliku sõduri tegewus, waid seisab ainult selles, et ta paar tundi rohkem on päewas tööd teinud. Waadake, kui sedawiisi asja hinnata ja arwata, et nõnda saab sõjawäge juhtida, et wastutawad isikud ainult paar tundi rohkem tööd teewad ja mitte midagi sinna juurde ei pane, siis küll igatahes see sõjawägi tingimata saab õige pea purustatud ja kaotab sõjas. Meil räägitakse õige tihti sellest ja ka tähendas siin lugupeetud rahwasaadik härra Ast seda, et

meil oli ju rahwusline sõda, terve rahwas kandis seda sõda ja nõnda edasi. Ma ei taha millalgi toonitada, et wanemad sõjawäelased on üksinda selle sõja läbi wiinud, aga ma ei saa mitte olla ka nii ühekülgne, et arwata, nagu oleks ainult rahwa hulk ja mass seda läbi wiinud, waid leidub ainult paar üksikut momenti, mis kujunesid rahwuslikeks momendiks. Ma tuletan meelde neid momente, kui selle sinine-must ja walge lipu all wälja läksime ja härradel Riigikogu liigetel on mõnelgi teada, et seda sinine-must-walget lippu meie häbiks mõnedki sõdurid jalge alla tallasid. Siis oli weel teistsuguseid juhtumisi, see oli 1918 a. lõpul, kus juba kõik need juhid, kes siin selles nimekirjas, oma kohtade peal olid, kus mina ja weel kaks wanemat sõjawäelast käisime Tallinna kasarmud läbi, ja siis oli Tallinna kasarmutes umbes 3000 sõdurit — ja kutsusime sõdurid ülesse, et kas keegi ei tahaks wabatahtlikult sellest rahwuslikest sõjast tegelikult osa wõtta. Kui meie wiimasest kasarmust wälja tulime, siis olime leidnud nende kolmetuhande hulgast kõigest 3 inimest, kes meile jaatawalt wastasid ja meie ettepanekuga nõus olid. Seal wälja tulles hakkas üks neist wanematest sõjawäelastest nutma selle nähtuse pärast. Waat, see on ka ajalooline moment ja selle kohta on ka dokumendid olemas, millest siin täna jutt on olnud. Selles seaduseelnõus ettenähtud 38 isikut olid aga siis juba kohtade peal. On weel üks juhtumine, kus sel ajal — see oli ka 1918 a. lõpul — kui meil wäga ärew seisukord oli, kui paljud juba mõtlesid, et siit on tarwis minema minna ja paljud seda tegidki — kui sel ajal mina tegin korralduse, et need, kes rohkem wahwust on üles näidanud, et neid juba siis üles märkida, et juhtumisel, kui wõimalus on mingisugust autasu anda, siis seda autasu oleks teadnud wäärilistele isikutele anda. Siis üks wanematest sõjawäelastest, kelle kohta minul teada ei ole mingisugust eitawat momenti tema tegewuses, wastas mulle, et kaabakaid ja jooksikuid on palju, kuid wahwaid ei ole, ja ka sellekohased dokumendid on arhiwis olemas. Nagu ma weel mäletan, läks see küsimus juba paari aasta eest õige ärewaks, kui ajakirjandus hakkas seda arutama ja kui siis hakati dokumente wälja tooma. Ma ei tea kelle poolt seda tehti, kuid igatahes olid seal selleks wäga tõendawad dokumendid leitud. Waadake, selles seisab see küsimus ja kui arwatakse, et ainult see mass sõja

wõitis, siis mina ütlen, et ei wõitnud mass ja ükski mass, ükski sõjawägi ei saa sõdida, kui temal mitte sellekohaseid juhtisid ei ole. Kui minul ei oleks olnud tublisid mehi, kes kõik raskused oma õlgadel kandsid, siis ei oleks meie mitte jõudnud seda teha, mis siiski tehtud, ei oleks midagi teinud. Meie oleks endid ära annud ja umbes jaanuari keskpaigas 1919 a. oleks enamlased siin olnud. Ma ütlen weel, Wiljandi tegelased teawad väga hästi, misugune seisukord oli Wiljandis 23. ja 24. detsembril. Kui ma seal olin ja polkownik Puskar'ilt küsisin, kui palju on temal ustawaid julgeid mehi, siis wastas ta minule, et olla 12 meest. Waat, see oli terwes Wiljandi garnisonis, aga sel ajal, nagu teada, Wiljandi kubises sõduritest. Waadake, missugune oli seisukord ja ma usun, et Teie, härra Maramaa, kõige paremini seda asjalugu seal mäletate. Seal pidi just seesama sündima, mis sündis Tartus, sest Tartu ei wõetud mitte ära, waid Tartu sai antud ära. Ja nõnda siis sellest seisukohast wälja minnes sedawiisi siin toonitada, et wanema sõjawäelase tegewus on samasugune, kui harilikku sõduri oma, ainult et ta paar tundi päewas rohkem töötama peab. No jah, kui niisugune waade on Riigikogul selle asja peale, siis ei wõi siin juttugi olla mingisugusest autasust nendele isikutele, kes kõige rohkem oma õlgade peal kandnud. Täheandan weel, et juba eelarwe arutamise puhul küsimus üles tõsteti, kus toonitati, et kindralid on need, kes sõja wälja kutsusid; kui kindralid ei oleks, siis ei oleks ka sõda olnud. (N a e r p a h e m a l p o o l.) Meil Eestis ei olnud kindralid. Mina arwan, et asja ei pea hindama ühekülgselt. Ei saa nüüd ütelda, et wanemad sõjawäelased on ainult oma õlgadel sõja läbi wiinud, ei saa aga kuidagi ka mitte ütelda, et ainult rahwamass seda teinud oleks. Kui paremaid juhtisid-sõjawäelasi ei oleks olnud, siis ei oleks suutnud rahwa waimustus wõita. Meil Eestis sõjawäge ei olnud. Meie sõjajuhid pidid sõjawäe enese looma. Oli üks jooksew bande, kes jooksis Narwast kunni Rakwereni. Leidusid ainult üksikud isikud, kes wõisid organiseerida ja rahwuslist waimu õhutada — seda tuli alles õhutada —, kuna teised ei mõtelnudki seda teha. See oli ülemate sõjawäelaste teene. Sellest seisukohast wälja minnes, et see kõik on väga kerge teha, et teised tegid seda niisamuti, et siin mingisugust raskust ei olnud, siis muidugi ei wõi mingisugusest autasust juttugi olla. Aga kas

see on siis nii? Ma tean väga hästi, mis sõdur jõuab ja mida ta ei jõua teha. Mina ei saa kuidagi sellega leppida, nagu meil seda on ülistatud, et ainult sõdur sõja wõitis. Kui meie nüüd sellele seisukohale asume, et wanemal sõjawäelasel samasugused õigused on, kui sõduril, juba siis näeme meie, et meil peab olema wanematel sõjawäelastel needsamad õigused, mis on liht-sõduril. Omal ajal andis Asutaw Kogu sellekohase weksli wälja, lubas sõduritele autasu. Aga meil tuleb nii wälja, et meie wanematel sõjawäelastel ei ole õigust seda autasu saada praeguse makswa seaduse järele, sellepärast, et wanem sõjawäelane-juht ei saa mitte lahingusse minna. Kui diwiisiülem lahingusse läheb, kaotab ta diwiisi juhtimise ja mina, kui sõjawäe ülemjuhataja, oleks siis tingimata selle diwiisiülema tagandanud. Ärge unustage momentisid, kui kohtunikud-juristid tegid otsuse oma südametunnistuse järele, kuid ei julgenud, kahjuks, sellele otsusele alla kirjutada. Ja kui nende käest küsisin, siis nad wastasid: „Meie oleme küll oma südametunnistuse järele teinud, aga meie ei julge alla kirjutada sellepärast, et kui punased sisse tulewad, siis poodakse meid ülesse“. Neil ei olnud seda isiklikku julgust — wastutust oma peale wõtta. Aga meie sõjawäelased-juhid kirjutasid nendele otsustele alla ja ei kartnud mitte. Ma ütlen, kahjuks pean siin neid dokumentisid ette tooma ja palun sellepärast Riigikogu liikmeid mitte ühekülgsed olla. Üks pool kandis kõige suuremat raskust oma õlgade peal, oli see, kes juhtis ja wastutust oma peal kandis. Teisel poolel seda wastutust kanda ei olnud. Wõib ju ütelda, et ülepea ei ole autasu tarwis, No, kui autasu tarwis ei ole, kui meie niisugusele seisukohale asume, siis on selle wastu raske waielda. Mina ei hakka siin selle seadusprojekti wastu ega poolt rääkima sellepärast, et — weel kord toonitan — ma ei loe seda mitte oma ülesandeks. See on kõrgema wõimu otsustada. Täheandan ainult sellepeale, et siin toodi ette, mis on teistes maades samas mõttes tehtud. Pean ütleva, et seal on väga palju tehtud. Seal on kindrali ühe kuu nension suurem, kui meie terwe autasu. Siin toodi ette, et maad ei saa anda — seda on meil wähe — raha ka mitte, sest seda meil ei ole. Wäga hea, ma ei saa selle wastu waielda. Kui autasusajate nimekirja järele waatate, siis leiate seal 38 isikut, ja kui keskmiselt wõtta kõikide autasuks kokku 23 miljoni, see teeks wälja 180 tuhat kuldrubla. Odawamalt

neid teeneid hinnata ei wõi. (W a h e l h ü ü d e d.) Siis aga ütelge, millega teie nende teeneid hindate. Meil oli asutatud wabadusrist. Meie põhiseadusega on wabadusrist aga tehtud harilikuks mälestusmärgiks, mitte rohkem. Ordeni märgil on siis tähtsus, kui temaga on seotud mingisugune priwileegium. Kui seda mitte ei ole, noh, ütelge, mis tähtsus on siis sellel ordenil, mis tähtsus on siis wabadusristil. Toon ette mõned nähtused, sest ei maksa küsimust nii teoreetiliselt otsustada. Meil on mitmed isikud, kes Wene sõjawäest Eesti sõjawäkke tulid, nagu polkownik Puskar, polkownik Reiman ja polkownik Rink, kes juba Wenemaal polkowniku aukraadi olid wälja teeninud ja ka praegu Eesti tagawarawäes polkowniku aukraadis on. Meil nad ei ole ühtegi aukraadi saanud ja kui mina nad ette panin, siis wastati, wadake, sel ja sel põhjusel ei saa seda teha; polkownik Puskar'i wastu on parteid, teiste wastu on jälle need põhjused, nii et meie neile ei saanud ühtegi aukraadi anda. Mina olen meil küll kaks aukraadi saanud, mina nende peale pretendeerinud ei ole ja ma ütlen weel kord, et ma ennast praegusel silmapilgul päriselt wälja jätan. Siin räägiti, et see küsimus olla iseenesest niisugune, et seda wõib edasi lükata. Hea küll, wõib ju niikaua edasi lükata, kui need inimesed ära surnud on, kelle kohta seadus käib. See oleks ju kõige parem lahendamise wiis. Öeldakse, meie tahame ju lahendada, aga otsime weel õiget teed, otsime ja otsime, ja alati otsime. (J. Piiskar (is.): Töölise kinnitamise seadust wõite rahulikult põhimõttelikult edasi lükata.) Töölise seadusega on lugu siiski teistsugune, uued töölised tulewad asemele, aga nende polkownikute ja kindralite asemele, kellest seadus räägib, ei tule keegi, kui nemad ära surewad. Wõib ju olla, et meie kadettide koolidest kõik Napoleonid wälja tulewad, aga senni ei ole sellest weel midagi märgata. Siin tähendati nii wäga kindlalt, et Eesti riik jääb püsima, olgu mis tahes seisukord. Mina usun ka Eesti riigi püsiwuse sisse, ilma selleta ei oleks mina mitte hakanud Eesti sõjawäes tööd tegema. Mina uskusin ka sel ajal Eesti riigi püsiwusse, kui paljudel usku ei olnud. Wist siin järgmises toas oli ajalooline koosolek, kus peaaegu terve maanõukogu koos oli, ja kus minule wäga mitmelt poolt küsimisi ette pandi, miks ma nii suur optimist olen, ja kus ma wastasin, et ma loodan waenlast tagasi lüüa.

Wäga mitmelt poolt pandi mulle see küsimine ette, inimesed nähtawasti imestasid, kuid ma uskusin ka sel ajal, kus paljud ei uskunud ja sõjawäe juhid, kes sel ajal frondil olid, uskusid ka, muidu nemad ei oleks tahtnud Eesti sõjawäge organiseerida ja nii ütelda Eesti riikluse eest wõidelda. Sellepärast arwan mina, et ma siin täiesti kõikide sõjawäelaste nimel räägin, ja kui Eesti riigil jällegi tuleb niisugune raske kannatamise aeg, nagu meil 1918 a. oli, ja kui meil kõige parem rahwa tahtmine oleks, siis ikkagi meie sõda wõita ei saa, kui meil juhtisid ei ole. Ärge uskuge, et need juhid nii kergelt tekiwad. (Paremalt poolt: Juhid tulewad rahwa seast. Kust nad siis ikka on tulnud, kas taewast wõi?) Seda kõik kokku wõttes, mis mina siin tähendasin, tahan mina weel kord Riigikogule seda eelnõu südame peale panna. Kas ta hea wõi halb on, on Riigikogu otsustada, mina sellest hääletamisest osa ei taha wõtta ja ei leia seda enesele kõlblikeks. Igatahes ühekülgne hindamine, nagu meil õige tihti seda tehakse, et ainult see mass oma õlgadel sõja raskusi kandis, ei ole õige. Kõige suurema raskuse kandsid oma õlgadel need isikud, kes olid wastutawatel kohtadel, kellel ei olnud mitte otsekohe füüsilist wahwust, waid kellel oli kodanlist julgust, kes uskusid Eesti riigi sisse sel ajal, Eesti riigi ja rahwa tulewiku sisse, kui paljud ei uskunud, et Eesti rahwas wõiks sõda wõita.

K. Ast (sd.): Suure kahetsusega kuulasime kindral Laidoneri seletust nende sõjawägede kohta, kelle juhatajaks tema sõjaajal oli, kellega tema sõjas lõpuliku wõidu kätte sai. Meie kuulsime ainult laitmist. Edasi, ei suutnud ka endine ülemjuhataja, nagu paljud teisedki sõjaaegsed tegelased, loobuda sellest seisukohast, nagu oleks praegune kõrgem sõjawäelaste kiht wiimased sõjawäelased Eestis, wiimased mohikaanlased, nagu poleks pärast neid mitte midagi loota, nagu ei wõiks Eesti rahwa geenius riigikaitse alal enam midagi luua. Noh, nii armetu meie seisukord tõesti ei ole. 1918 a., kui Eesti oma riiklist kaitsetööd sõjaliselt algas, ei olnud meie wäljawaated tõepoolest mitte kuigi suured, isikuid sõjawäelise eriharidusega ei olnud meil palju, aga ometi nägime, et nad meil ilmusid, et ilmusid isikud, kes wõisid sõjawägede ette astuda. Ma usun, et siis, kui Eestis kord jälle peaks õnnetus olema sõjakeerdu kistud

olla, et ka siis meie rahwawägi leiaks endale asjatundjaid ja waimustatud juhte. Muuseas tähendas siin keegi, ma ei mäleta hästi, kas eelkõneleja ise, wõi keegi siin keskmistel pinkidel, Prantsusmaal olevat wäga hästi oma sõjategelasi honoreerinud. Prantsuse kindral saawat suuremat kuupalka, kui meie sõjawäelastele ettenähtud ühekordne tasu oleks käesolewa seaduse järele. Aga lubage, kas on siis wõimalik pisikesel Eesti wabariigil oma sõjawäelasi hinnata wõi oma kõrgemaid ametnikka honoreerida sel wiisil, nagu suurriigid seda teewad? Kas meie ministrid saawad seda palka, mida saawad Inglise ministrid? Kas meie wõiks elamise mõnususste ja sissetulekute suhtes Riigivanemat wõrrelda, näituseks, Inglise kuningaga? Mina olen kindel, et härra Riigivanemal endal sarnaseid prätensioone ei ole. Üldse oleks see natukene rööbastest väljakukkunud inimene, kes Eestis riigis tahaks kõrgematele wõimukandjatele anda samasuguseid mõnususi, kui seda suurriigid oma wõimukandjatele annawad! Sellepärast ei tarwitse meie Prantsusmaad oma kindralitega eeskujuks wõtta. Prantsusmaad nimetatakse demokraatlikeks wabariigiks, aga kas see riik oma sisu poolest ka tõesti demokraatline on, tuleb kahelda. Eestis igatahes need kihid, kes meie riigile on aluseks, on demokraatlikud.

Kui meie sarnase enesetunde omandaksime, et wabadussõda tõesti niiwõrd üksikute inimeste tahtmisest olenes, nagu seda eelkõneleja, endise ülemjuhataja, sõnadest järeldada oleks wõinud, siis oleks see kõige armetum, alawäärtuslikum enesetundmine. Sarnase enesetundega ei saa natsioon üldse mitte püsida; tuleks kõrwad pea alla panna, nagu kadunud dr. Herman ütles. Mina arwan, et meie siiski elujõuline natsioon oleme, ja püsima jääme, nii et asjata oleks nüüd mõnel ennast rahwapäästjana esitama tulla. Mina küsiks eelkõnelejalt: kas peale nende, keda ta nimetas, tegewuses ei olnud veel teisi mehi, kellel samasugune usk oli? Kas päästekomitee liikmed ei wõiks ka tulla ja öelda, et tol ajal neil alles kõik idanemisel oli, et tol ajal neil miskit kindlat ei olnud, nemad meie rahwale hoogu andsid selleks, et enesekaitsemisele asuda? Õigust ütelda — ilma nendeta, wõib olla, ei oleks meil sõjawäe korraldust olnudki, ilma nendeta ei oleks meil teisi, kes meie sõjawäge looma hakkasid. Meie teame, et neid ei ole esitatud autasusajatena.

Peale selle, kas on mõeldaw mingisugune sõda ilma frondi seljataguse korraldamata, kas on wõimalik sõjapidamine seal, kus tsiwiilelü ei liigu? Ma arwan selleks, et ministeeriumisid tööle panna, oli ka tarwis usku riigisse, oli tarwis entusiasmi. Ja kui meie nägime, et sõjakeerus meie ametkonnad täiesti ajakohal seisid, näit. raudtee korraldus, ja kui meie nägime, et tolleaegne rahaminister riigikassat tihti taskus pidi hoidma, kuid ometi suutsime riiklisi ja ka sõjalisi wäljaminekuid katta, siis oli ka selleks head tahtmist ja wäga palju usku riiki tarwis; wäga palju tööd oli waja teha. Ja kui nüüd seda tööd mitte hinnata ei taheta ega hinnata ei mõisteta, siis on meil tegemist küll lühikesel ajal.

38 on nüüd ärawalituid, ja teisi ei tunustata. Kuid teised olid ometi. — Ainult see waatekoht, et on sõdinud terwe rahwas ja et ilma rahwa tahtmiseta ei oleks ka kangelastel mingisugust tahtmist olnud, jääb püsima.

Juhataja K. Wirma: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Kui siin ettepanek tehti, seaduseelnõu komisjoni tagasi anda, siis põhjendati seda sellega, et seaduseelnõu kawad, mis komisjon on esitanud, wäga lahkuminewad olla. See ettekääne ei ole õige, sest kui meie neid eelnõukawasid waatame sisuliselt, siis ei näe meie mitte nendes lahkuminewaid küsimusi. Kõik need kolm eelnõu oma ulatuses on täiesti ühesugused. Kõigis nendes kolmes eelnõus nähakse ette ainult I ja II kategooria wanemaid sõjawäelasi, kellele tahetakse autasu anda. Arwu järele ulatab eelnõu 38 isiku kohta. Autasu andmise wiis on ka ühesugune. Kõigis eelnõudes lubatakse autasuna normaaltalu suuruses maad ühes majapidamise sisseseadmise ja hoonete ehitamise kuludega. Need küsimused on ühtlased kõigis kolmes eelnõus. Seega jääb arusaamatuks härra Wain'i oletus, et need üksteisest wäga lahkuminewad eelnõud olla. Ainult lahku lähewad nad redaktsiooniliselt ja veel sellega, et ühte eelnõusse, mida rahaasjanduse komisjon wastu wõttis, ühtlasi autasuks määratawate summade ülemmäärad sisse on wõetud. Nii langeb härra Wain'i etteheide, et need eelnõud üksteisest wäga lahkuminewad on, täiesti ära.

Edasi toodi ühe Riigikogu liikme poolt oletus ette, et see eelnõu käib paljude

hindamine on õigem walitsuse hooleks jätta, kui seda Riigikogus ette wõtta, mille pärast meie ettepaneku wastu saame hääletama.

Juhataja K. Wirma: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Näib, et vähemus on wastu. (Wahelhüüe: Ära lugeda hääled. Loetakse hääli.) See ettepanek on saanud poolt 22 häält ja wastu 22, sellega tagasi lükatud. (K. Ast (sd.): Kodukorra põhjal palun seda ettepanekut kinnisele hääletamisele panna — sedelitega hääletada!) Et Riigikogu liikmel Ast'il õigus on kinnist hääletamist nõuda, siis asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Kas tehakse ettepanekuid, kuidas hääli lugeda. (Hüüe: Juhataja loeb!) Muid ettepanekuid ei tehta, sellega on kõik nõus. Komisjoni andmise poolt on 27 häält, wastu 21 ja 7 erapooletut. Sellega on otsustatud seaduseelnõu komisjoni anda. Siis on sellest järgnew ettepanek erikomisjon walida, jagajaks wõttes 7. Kas tehakse teistsuguseid ettepanekuid? Et ettepanekuid ei tehta, asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on otsustatud jagajaks wõtta arw 7.

Rühmadel on kandidaatide ettepanemise õigus, mille juures kohtade jaotus oleks järgmine: Tööerakonna poolt — 3, põllumehed — 3, sotsiaaldemokraadid — 3, rahwaerakond — 1, iseseisew sotsialistlik tööliste partei — 2, kristlik rahwaerakond — 1, ja Balti-Saksa erakond — 1.

(Tehakse ettepanekuid kandidaatide kohta.)

Juhataja K. Wirma: Ettepanekud on järgmised: tööerakonna poolt walida erikomisjoni — Strandman, Anderkopp, Zimmerman; rahwaerakonna poolt — Kerem; Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei poolt — Freiberg ja Piiskar; sotsiaaldemokraatlike tööliste partei poolt — Wain, Palwadre, Ast; põllumeeste rühma poolt — Steinman, Jürman, Arro; kristliku rahwaerakonna poolt — Linnamägi; Balti-Saksa erakonna poolt — Koch. Kas tehakse ettepanekuid hääletamise korra kohta? Ettepanek on tehtud korraga hääletada. (Hääletatakse.) Wastu ei olda. Sellega on ette pandud Riigikogu liikmed

komisjoni walitud. Sellega on käesolew päewakorra-punkt läbi.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

14. Seadus Eesti-Soome wahelise kauba- ja laewanduslepingu kinnitamise kohta — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Seadus Eesti-Soome wahelise kauba- ja laewanduslepingu kinnitamise kohta.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) Seaduse pealkiri on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 1. Leping Eesti ja Soome wahel kaubanduse ja laewanduse üle ühes juuresolewa kuue lisaga, mis alguskirjas mõlema riigi walitsuswolinikkude poolt Helsingis oktoobrikuu kahekümne üheksandal päewal ükstuhat üheksasada kahekümne esimesel aastal alla kirjutatud, tunnustatakse kinnitatuks (ratifitseerituks.)

Leping ühes lisadega awaldatakse ühes selle seadusega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 1 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb): § 2. See seadus astub jõusse tema wastuwõtmisega.

Juhataja K. Wirma: (Hääletatakse.) § 2 on nähtawa enamusega wastu wõetud. Seega terwe seadus teisellugemisel wastu wõetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

Et aruandjat kohal ei ole, siis läheb Riigikogu järgmise päewakorrapunkti juurde.

15. Haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Kukk:** Lugupeetud Riigikogu liikmed!

Haiguste wastu ja emade kinnitamise seadus on õige pikaline. Juba Asutawa Kogu töökaitse komisjon on seda seadust omal ajal läbi waadanud ja Asutawale Kogule ette pannud, kus ta aga peale esi-

mest lugemist jälle komisjoni tagasi anti. Asutaw Kogu pärandas selle seaduse Riigikogule. Riigikogu töökaitse komisjon on seaduse uuesti läbi waadatud, kust ta Riigikogusse arutusele tuli. Riigikogu andis seaduse läbiwaatamiseks rahaasjanduse komisjoni; see oli juba läinud aasta oktoobrikuul. Rahaasjanduse komisjonil ei olnud võimalik selle seaduse läbi waatamisele kohe asuda, waid alles käesolewa aasta kewadel. Takistused olid siin mitmesugused; eelarwe tööd, mitmesuguste tarwiliste andmete, kui ka walitsuse seisukoha puudumine. Walitsus on nüüd rahaasjanduse komisjonile oma seisukoha teada annud ja nüüd võib rahaasjanduse komisjon kõiki andmeid läbi waadates oma seisukohta selle seaduse kohta ka Riigikogule teada anda. Walitsusele pandi ette rahaasjanduse komisjoni poolt järgmised küsimused: kas walitsus peab selle seaduse maksmapanemise võimalikuks, kui suuri koormatusi see riigile peale paneb, ja kui suuri koormatusi paneks see seadus rahwamajandusele peale. Edasi küsis rahaasjanduse komisjon: kui walitsus võimalikuks ei pea seda seadust wastu wõtta, siis misugused kawatsused tal kinnituse ja hoolekande alal on ja kunas ta nad esitab. Walitsuse wastustest selgus, et seadus ise niihästi riigikassa kui ka rahwamajapidamise seisukohast läbiwiidaw oleks. See koormatus, mis siin on ette nähtud, 6% suuruses palgast, oleks niisugune, mis ka praegu ligikaudu maksew. Ja küsimus, kas üks ehk poolteist protsenti lisakulusid majandustööstusele wäljakannatamata on, oleks raske otsustada. Kuid raskused, mis selle seaduse maksmapanemise juures kerkiwad, on selle seaduse laialises ulatuses.

Haiguste kinnituse alla käiks kõik palgasaajad, wabrikutöölised, põllutöölised ja teenijad. Rahaasjanduse komisjon leidis, et sellel seadusel mitte üksi rahaline ega ka töökaitseline tähendus ei ole, waid et see on üks suurematest sotsiaalsetest seadustest. Selle seaduse sotsiaalne tähtsus on sarnane, et siin enne kõik seisukohad läbi waadata tuleks, enne kui meie ta wälja anname. Kui meie tahame seadusega kõiki palgasaajaid kindlustada õnnete juhtumiste wastu, siis peaks see seadus olema niisugune, et ta seda nõudmist täidaks. Selles mõttes teeb rahaasjanduse komisjon ettepaneku, seadust I lugemisel läbi arutada, et rühmad wõiks oma seisukohti awaldada, ja siis I ja II luge-

mise wahel erikomisjoni anda, mille jagajaks wõtta arw 7.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Rahaasjanduse komisjoni aruandja ütles oma kõne algusel, et sellel seadusel on pikk ajalugu. Kui meie käesolewat ettepanekut waatame, siis meie ei näe selles mitte püüet selle ajaloo kirjutamist lõpetada, waid paistab püüe, seda ajalugu ikka edasi ja edasi wenitada. Ja selleks on leitud otse algupärane tee, mis niihästi Asutawa Kogu kui ka Riigikogu ajaloos esimene sellesarnane on. On leitud, et on waja wälja anda mingisugune liigutamise seadus ja käesolew seadus ei ole muud midagi, kui tööliste ja emade kinnitamise seaduse liigutamise seadus. On nähtud, et see seadus on liig kaua komisjonis olnud, et on tarwis teda natukene päewawalgele tuua, temale jälle uus käik, uus siht anda ja siis teda jälle maha matta. Sarnasel teel võib üks seadus mitte ainult seda Riigikogu, waid ka järgmisi Riigikogusid üle elada.

Mis ettepanekusse enesesse puutub, siis ei ole tema põhjendamiseks mitte midagi ette toodud ja seda ei leia meie ka seletuskirjas. Ja otse imelik näib olewat: töökaitse komisjoni ettepanek on terwik, rahaasjanduse komisjon ei ole tema kohta seisukohta wõtnud ja ei ole teda ka sisuliselt arutanud, ei alamkomisjonis ega ka rahaasjanduse komisjonis, Walitsus ei ole ka mingisugust seisukohta wõtnud, ei ole seda awaldanud. I lugemisel üldse mingisugust hääletamist toime ei panda, et rühmade seisukohtasid selgitada, kuid siiski tuleb see seaduseelnõu anda erikomisjoni kätte ja see peab siis parandused ette wõtma. Ütleme, et see erikomisjon walitakse, ja enne seda awaldawad oma arwamist põllumehed, keskerakond ja rahempoolsed. Kellega peaks siis see erikomisjon rehkendama, kelle arwamisega? Ma arwan, see komisjon pandakse wäga raskesse seisukorda.

Mis nüüd selles seletuskirjas wastu paistab, on see, et walitsus ei ole mitte otsekoheselt selle küsimuse peale waadatud. Walitsus üldse näib olewat selle seaduse wastu eitawal seisukohal, aga mingisugusel põhjusel ei taha tema seda ette tuua. Ja peab ütleva, et walitsusel näib puuduwat kindel seisukoht selles küsimuses. Alguses oli walitsuse arwamine, et meie rahwamajandus ei kannu seda seadust sarnases ulatuses wälja, kuid nüüd, nagu komisjoni aruandja seda

tõendas, on see väide kõrwale jäetud ja need koormad, mis näituseks tööstusele peale pannakse, kelle kokkuvarisemisest räägiti, ei ole mitte suured. Kinnitusmaks on nüüd 8% asemel 6% peale tööpalgast alandatud. Tähendab, selle projekti järele on tööstusele pealepandavad kohustused väiksemad. Teine mõjuv väide, mis walitsuse esitajate poolt ette toodi, oli see, et pannakse riigile otsekohe suured kulud peale, sest ka riigiteenijate eest tuleks suuri summasid walitsusel maksta. Kuid see on ainult eksiarwamine. Walitsus ei ole seadust läbi lugenud, kus on öeldud, et see ei käi mitte riigiteenijate kohta. Sarnast soowi on ainult kinnitusnõukogu awaldanud, kes leidis, et otstarbekohasem oleks olnud seda seaduseelnõu ka riigiteenijate peale laiendada. Nii näeme et walitsus, kes alguses tuli wäidetega, et wana seaduse järele oleks tulnud maksta 2% 8%-di asemel, ei ole waewaks wõtnud ennast selle projektiga tutvustada. Walitsus ei saatnud oma esitajat selle seaduseelnõu arutamiseks rahaasjanduse komisjoni, ei ole ka teda täna siia saatnud. Nüüd näeme, et see walitsus, kes esitab wäga raskeid 40 miljonilisi seadusi, ei wõta waewaks selle seaduse kohta oma seisukohta üldse awaldada. Rahaasjanduse komisjonis oli walitsuse esitaja selles küsimuses professor Kink. Ja tema tõi ette muu hulgas järgmisi põhjusi selle seaduse wastu: see seadus olewat radikaalsem, kui teiste maade seadused. Kuid härra professor ei wõinud mitte näidata, milles see radikaalsus seisab. (J. Piiskar (is.): K a u a a e g a k ä ä r i n u d k o m m i s j o n i s, k a n g e k s l ä i n u d!) Teiseks tõi tema ette, et see seadus läheb kaugemale, kui Genfi konwerentsi otsused.

Kuid Genfi konwerentsi ülesanne on nimelt see, et wirgutada tahajäänud maa-de seadusandlust, aga ei mitte takistada, meil aga nähtawasti on Genfi konwerentsi kohta sarnane arwamine, et ta mingisugune lõpusiht on, millest mööda minna mitte ei wõi. Mis nüüd puutub selle seaduse radikaalsusesse, siis kuuluvad tema alla põllutöölised ning ka majateenijad. Tuletame aga meelde, et juba 1911 a. Saksamaal, Inglismaal ja Norras sama ulatusega seadus wälja anti, samuti ka käesolewal aastal meie naabrimal — Lätimal.

Minu arwates ei peaks rahwamajandusliselt mitte selle kinnitusseaduse maksmapanemine raskeks minema.

Ka meie majateenijate pidajatele tooks ta kergendust, sest kui teenija haigeks jääb, siis oleks kohustatud tema eest hoold kandma mitte majateenija pidaja, waid haigekassad. Sedasama wõiks öelda ka põllutöölise kohta, ka seal toob uus seadus ainult kergendust.

Üheks põhjuseks, nagu wälja lugeda wõib, mis selle seaduse wastu ette toodakse, on kinnitusmaksu tasumise wiis, nimelt ei suudeta sellega leppida, et kinnitusmaksu terwena peaks ära tasuma tööandja. See on wäga arusaadaw, et üks osa seda seisukohta kaitseb. Meie arwamise järele ei ole tööpalk mitte osa kapitalist, waid töowiljast ja suur osa tööliste töowiljast jääb igatahes selle kätte, kellel kapital ja tööriistad on. Selle küsimuse üle wõib ju waielda, kuid sarnane ta ei ole, mis sunniks seda seadust edasi lükkama, sest sellest ülesaamiseks oleks tarwis ainult parandustega esineda. Kui selles seaduses on maksumaksmine pandud tööandja peale, siis on wälja mindud sellest seisukohast, et see asjasse wäga palju kergendust toob, sest selle läbi saab maksumaksmise kui ka arwepidamise juures wäga palju tööjõudu kokku hoitud. Kassa walitsemine on projektis moodustatud kassaosaliste poolt. Leitakse, et see õiglane ei olewat, sest haigekassa juhatissesse tulewat ka tööandjate esitajaid määrata. Sarnane teguwiis tähendaks ainult tagasikiskumist, sest praegu makswas seaduses ettenähtud haigekassade omawalitsus ei ole rewolutsiooni saawutus, waid wälja kaswanud tööliste praktilistest elunõuetest. Kui haigekassa juhatuses endises Wene tsaaririigis olid ka tööandjad, siis muutus haigekassa poliitilise wõitluse tallermaaks, ning tulid töösturid ise ka otsusele, et nende esitajad seal tarwilikud ei ole. Siis tuli ette lohakust ning halb wahekord takistas alati asjaajamist, ning sundis politseiwõimude poole pöörama, mille tagajärjeks isegi tööliste wäljasaatmised ja karistused olid. Kõik need asjaolud rikkusid sotsiaalset rahu, mida oskawad hinnata ka need töösturid, kes liiga wäiklaselt nende küsimuste peale ei waata, ning kadus ära huwi kassa wastu, mis selle edendamiseks tingimata tarwilik on. Haigekassa haigete üle on olemas kontroll, kes koos seisab töölistest.

Oleks aga töösturid haigekassat juhtimas, siis iseenesest mõista, töölisest sest kontrollist osa ei wõtaks ja neil kaoks huwi, mis praegu haigekassa tegewuse

wastu olemas. Ka erakondliselt seisukohalt waadates ei saaks haigekassa juhatust mitte arwustada, sest seal on tegewad 4—5 aastat ikka ühed ja needsamad inimesed ja otsima hakata nende hulgast pahempoolseid, kui ka käremeelseid, on asjata. Nagu ma juba tähendasin, tuleb kõige rohkem hinnata sotsiaalset rahu, ja praegust olemasolewat haigekassa omawalitsust ei annaks meie Eesti tööliste klass mitte ilma wõitluseta käest ära. Wõib juba ka sellega rehkendada, et meie töölisteklass praegu, nii ütelda, alla rõhitud on, kuid kui tuleb wälja astuda sarnase suure õiguse eest, nagu seda haigekassa omawalitsus on, kaowad tööliste keskel igasugused parteilised wastolud. Seda oleme ka streikidel näinud ja mina isiklikult tean juhtumist, kus streigikomitees sotsiaaldemokraadi kõrwal kristlane oli. (W a h e l h ü ü e: K a s L i n n a m ä g i k a o l i ?) Ei, Linnamägi ei olnud. Kui nüüd tahetakse tööliste õigusi kärpida, tahetakse konfliktisid esile kutsuda, siis wõiwad töölisel parempoolsetele tänulikud olla, sest sel korral pehmeneksid töölisteklassis wastolud ja töölisel astuksid ühel meel el oma õiguste kaitseks wälja. See on tarwilik manööwer. Rahwamajandusliselt oleks streik wiimane abinõu, igatahes kahjulik. Eesti töölisteklass peab aga niisugust abinõu tarwitama kui tema õiguste kärpimisele asutakse. Kui töölisel seda ei tarwitaks, siis oleks nad lihtsalt närud, mitte aga kellegi töölisteklassi liikmed. Õeldakse, aus on surra isamaa eest, iga klassiteadlik tööline peab aga teadma, et aus on surra wõideldes tööliste ideaalide eest. Praegu on Eesti töölisteklass sarnases seisukorras, et see wõimaldab meie parempoolsetele elementidele pead tõsta. Selle asemel, et tööliste nõudmisi mõistlikult rahuldada, tahetakse nende õigusi kärpida. Ükskord peab aga aru saadama, et sarnase wõitluse läbi meil klassiwaheid ei pehmendata. Riikline tarkus ei seisa ometi selles, et neid wahesid weel suuremaks aetakse. Ma arwan, et sellest peaksid ometi ükskord walitsewad erakonnad, kelle käes praegu wõim on, aru saama. Üheks põhjuseks selle seaduse wastu tuuakse ette tema lai ulatus, nimelt emade toetamise asjus. Selle peale on rahaasjanduse komisjonis ja ka teistes komisjonides tähendatud. Kuid selles osas ei ole see seadus mitte nii radikaalne, nagu wahest mõned professorid arwawad. Need normid, mis siin üles seatud on, tahawad ainult wähegi wastu tulla

otsustele, mis tehtud kongressidel Kopenhaagenis 1910 a. ja Wiinis, kus nõutakse abi kaheksa nädalat enne ja kaheksa nädalat pärast sünitamist. Sellele lähedased normid olid makswad juba wanades seadustes: Saksamaal kaks nädalat enne ja kuus nädalat pärast, Serbias 6 nädalat enne ja 6 nädalat pärast, Ungaris 2 nädalat enne ja 6 nädalat pärast, Prantsusmaal 4 nädalat enne ja 4 nädalat pärast sünitamist. Sõjaajal on neid normisid suurendatud. Igatahes ei ole see takistuseks seaduse arutamiseks, parandusi wõib arutamisel teha. Nii ei oleks mingit põhjust asja ikka weel edasi wenitada. Walitsus lihtsalt midagi ei tee selle seaduse edasiliigutamise asjus ja jätab teda lihtsalt sinna, kus ta on. Sarnast seisukohta ei tohi aga walitsus ühegi seaduse wastu wõtta. Minul isiklikult ei ole usku, et meil praeguste poliitiliste wahekordade juures kinnitamise seaduse alal paremaid seadusi luuakse, kui praegu makswad. Kuid hakatagu kord ometi arutama, et meie töölisteklass näeks, mis temal walitewate erakondadest oodata on. Miks teie peidate oma pea liiwa alla jaanalinnu moodi, mispärast teie ei julge ükskord oma kindla seisukohaga esineda?

Mis puutub komisjoni ettepanekusse, siis mina sel kujul seda toetada ei saa. Pean tunnistama, et meie parempoolsete keskel rahaasjanduse komisjonis otsekohtesemaid mehi leidus, kes ütlesid, seaduseelnõu tuleb esitada Riigikogule tagasilükkamiseks. Need, kes uue komisjoni walimise ettepaneku tegid, ei toonud selleks aga mingisugust põhjendamist ette. Õeldi aga, et seaduse erikomisjoni andmisega wõetakse pahempoolsetel wõimalus ära sellest kõneleda, nagu ei taheta seadust maksma panna. See oli härra Strandman, kes seda ütles. Mina arwan, õige oleks, kui teie otsekohe oma seisukohta wälja ütleksite, aga ärge wenitage niisugust tähtsart küsimust. Muidugi, kui meie nüüd seda põhjust, mispärast seda eelnõu erikomisjoni tahetakse anda, tähele paneme, siis peame tunnistama, et mingit lootust ei ole, et see erikomisjon mingisugusele jaatawale seisukohale ja seaduseelnõuga lõpule jõuaks. Wõib olla, liigutamiseks oleks ka see erikomisjon tarwilik, kuid ega sest liigutamisest meie töölisteklassile kasu ei ole, ühest küljest tunnustab aga see seaduse käik, et meil Eestis reaktsioon ikka päew-päewalt sarnaseks hakkab kujunema, et ikka vähem ja vähem hakatakse tööliste olukorraga ja töölisteklassiga rehkendama. Tööliste-

klass peaks ka nägema, et tänasel päeval tahetakse suur osa rahvast, töötaw kiht, painutada tõusikute meelewalla alla, kurnamiseks. Wõib olla, sellel alal jõuab meie reaktsioon weel kaugemale, kui ta praegu on, kuid ükskord tuleb ka sellele lõpp, sest kes tuult külwab, see tormi löikab. Kui aga niiviisi alati töölisteklassi tarwidusi jalge alla tallatakse, siis pole see muud midagi, kui tuule külwamine.

P. Keerdo (is.): Töölisteklass ei ole kunagi oodanud kodanliselt wõimult oma seisukorra täielikku kindlustamist haiguse, wanaduse ja õnnetu juhtumiste jne. korral, sest lõpulikult wõib seda ainult töölisteklass ise omale kindlustada, siis, kui ta wõimu oma kätte saab. Kuid isegi teiste riikide kodanlised teadusmehed on tunnistanud, et puhtrahwamajanduslikult seisukohast wälja minnes tuleb maksta panna töölisteklassi kohta sotsiaal kinnituseadused ja meie näeme ka, seda näitas juba eelkõneleja, mujal, näituseks Saksamaal on sellekohased seadused maksmas ja isegi tsaariaegsel Wenemaal, nii wähe kui ka seal rõhku pandi töökaitse küsimuse peale, olid seal ometi ka selle kohta wastawad seadused olemas. Meil praegu tahetakse isegi neid maksmaid tsaariaegseid seadusi kärpida. Käesolew eelnõugi leitakse wastuwõtmata olewat, olgugi et ta kaugelgi niisugune ei ole, nagu seda töölised näha oleks tahtnud. Selle seaduseelnõu järele kestab haiguse korral abiandmine kuus nädalat. Ometi on selge, et on haigusi, mida ei saa arstida mitte nii lühikese ajaga ja sellepärast ei saa niisuguseid piiramisi lubada, sest abi peaks antama haiguse korral kunni terweksaamiseni. Peale selle ei ole see abiandmise ulatus küllalt lai. Meil on praegu maksew erimäärus riigiteenijate kohta, mida wõiks wäga hästi ühise kinnituseaduse põhjal korraldada. Kuid kõige suurem puudus on eelnõus see eriparagrahw, et seaduse elluwõimimine walitsuse erimäärustega sünnib. Kui see paragrahw siia sisse jääb, siis ei ole sel eelnõul mingisugust tähtsust, sest kui antakse walitsusele õigus, et walitsus wõib erimäärustega seda maksta panna ja panemata jätta, siis saab walitsus sama teed käima, mida ta on senni käinud, see on lõpmatuseni wenitama ja sellepärast, kui see eelnõu wastu wõtta, siis peab eelnõus ka kindlasti ära määratama, kunas see seadus maksta hakkab, mitte aga jätta selle maksmapanemist erimääruste kaudu walitsuse kätte. Neid parandusi

on wõimalik teha II lugemisel. Kui rahaasjanduse komisjoni esitaja komisjoni nimel ette paneb erikomisjoni walida, siis mitte selleks, et eelnõus olewaid puudusi kõrwaldada. Walitsuse, ja nähtawasti ka Riigikogu enamuse ainuke põhjus eelnõu uuesti komisjoni anda on lihtsalt see, et mitte sotsiaalkinnituse seadusi maksta panna, kuigi nende tarwilikkuse wastu waielda ei saa. Seda näitab see lihtne asjaolu, et walitsus tuli niisuguse wäitega, et muidu oleks see meie wastuwõetaw, aga et tema ulatus ka riigiteenijate kohta käis, siis ei saa mitte selle poolt olla, sest et see riigile suuri kulusid teeb. Kui walitsus oleks seda läbi arutanud, ja oleks mingisuguse seisukoha wõtnud, siis oleks pidanud enne kõige pealt seaduseelnõu läbi lugema, kuid nähtawasti ei ole seda mitte tehtud, sest muidu ei oleks saadud mitte tulla niisuguse wäitega, kuna eelnõus selgesti öeldud, et ta riigiametnikkude kohta ei käi. Komisjonis tehti ettepanek parempoolsete poolt, et tarwis ära oodata walitsuse eelnõu. Walitsusel olla ka mingisugune eelnõu ja olla tarwis see enne läbi waadata. Ja kui nüüd ettepanek tehti, et walida erikomisjon, kes töökaitse komisjoni eelnõu ühes walitsuse eelnõuga läbi waataks, siis tähendab see muidugi seda, et eelnõu arutamine seisma jääb sennikaua, kui walitsus oma eelnõu esitanud ei ole. Ja see tuleb walitsuse esitaja arwamise järele mitte enne sügiset. Igatähes selle eelnõu komisjoni kätte andmine tähendab seda, et jäädakse ootama walitsuse eelnõu. Muidugi teada, oleks palju otsekohesem parema tiiva poolt, kui see seadus tagasi lükatakse, aga nagu eelkõneleja juba tähendas, ei ole teil seda julgust, et seda eelnõu tagasi lükaksite. Komisjoni andmine ei tähenda lõpuks midagi muud, kui sellele eelnõule seesama käik anda, mida ta juba mitmed aastad on käinud ja kes garanteerib, et kui erikomisjon eelnõu uuesti Riigikogule esitab, et walitsusel ka siis seisukohad on, mis talle eelnõu wastuwõtmatuks teewad. Kas tuleb siis jälle mõni uus erikomisjon walida, kunni praegune Riigikogu laiali läheb, et uus Riigikogu, kui teil seal enamuse, siis jälle otsast peale wõiks hakata. Sellepärast ei saa ka meie selle ettepaneku poolt hääletada, et komisjoni walida, kes selle eelnõu läbi waataks, waid Eesti iseseiswa sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm saab selle poolt hääletama, et see seadus esimesel luge-

misel wastu wõetakse ja teisele lugemisele üle minnakse.

J. Laidoner (põl.): Lugupeetud rahwasaadikud! Siin küll tähendati, et selle seaduse edasilükkamisega saab teda ka maha matta. Mina ei räägi rahaasjanduse komisjoni nimel, sest komisjoni otsusega ei ole mina isiklikult nõus, aga mina arwan, et seda seadust koguni ei saa maha matta, sest ma usun, et ka kõigil töölistesitajatel ei ole kartust, et saab seadust maha matta, sest töölisteklass on ju ikka ja alati kaswanud ja kaswab weel. Siin rääkida, et sotsiaalseid seadusi wõib maha matta, on täitsa ülearune. Neid ei saa keegi maha matta, sest nad tõusewad üles. Mina isiklikult arwan, et see moodus erikomisjoni anda, ei ole mitte hea pretsedent. Mina nende erikomisjonide sisse ei usu. Alalised komisjonid, kes on kokku kutsutud, töötawad palju paremini, kui erikomisjonid. Nii ei saa mina mitte sellega nõus olla, et seda seaduseelnõu erikomisjoni anda. Keegi ju ei salga seda, et see seaduseelnõu on üks kõige laiemal ulatusega, mis meie Riigikogus on olnud, seda wõib wõrrelda ainult põhiseadusega, maaseadusega jne., igatahes on see üks kõige suurema tähtsusega seaduseelnõu. Wastu wõtta seda seaduseelnõu, kui meil ei ole Wabariigi Walitsuse seisukohta teada saadud jne., see on nüüd minu arust nii wäga, wäga eksperimentline teguwiis. Wabariigi Walitsus deklareeris töö-hoolekandeministri läbi rahaasjanduse komisjonis, et kuigi seadus sel istungjärgul ära jääb, siis wõtab Wabariigi Walitsus kohustused enese peale esineda sellekohase seaduseelnõuga sügiseseks istungjärguks. Siis saaksid seaduseelnõud paralleel arutusele tulema, missugune neist parem on, kumba neist kaitsta jne. Kui meie selle seaduse erikomisjoni anname ja ei saa läbi arutada sel istungjärgul, siis ei too see erikomisjoni andmine mingisugust kasu. Min-

gisugust jaanalinnu poliitikat minu arusaamise järele ei ole. Meie teame, et seda seadust on tarwis, et teda maha matta ei saa. Kui ka keegi tahaks teda maha matta, siis kuidagi wiisi ei saa seda teha. Muidu tema üle waielda ja temast niisugune seadus wälja töötada, mis kedagi ega ühtegi ei rahulda, ei ole mingisugust mõtet. Parem on, kui meie selle seaduse põhjalikult järele kaalume, ja alles siis teda maksma paneme. Seadust, millel nii wäga suur tähtsus, ei ole hea puudulikul kujul maksma panna. Selles mõttes arwan mina, et kõige parem oleks, kui meie selle seaduse päewakorrast ära jätame kunni sügisese istungjärguni. Selleks ajaks on meil garantii, et Wabariigi Walitsus sellekohase seaduseelnõuga ka esineb. Mina isiklikult teen ettepaneku seda seadust päewakorrast wälja jätta kunni järgmise sügisese istungjärguni. Põhjused, miks ma erikomisjoni poole ei kaldu, olen ma juba esile toonud.

Juhataja K. Wirma: On ettepanekud tehtud: 1) käesolewat seaduseelnõu päewakorrast sügisese istungjärguni wälja jätta ja 2) I lugemisel wastu wõtta. Panen härra Laidoner'i ettepaneku esimesena hääletamisele ja kui see tagasi lükatakse, siis tuleb seaduse wastuwõtmine hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Enamus on wastu, sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele ettepaneku seadust I lugemisel wastu wõtta. (H ä ä l e t a t a k s e.) Wähemus on wastu, sellega on see seaduseelnõu I lugemisel wastu wõetud. Siis on ettepanek tehtud seda seaduseelnõu I ja II lugemise wahel erikomisjoni anda. (H ä ä l e t a t a k s e.) See ettepanek on saanud poolt 14 häält, wastu 15 häält, sellega on see ettepanek tagasi lükatud. Täname päewakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **K. Wirma.**

Abiesimees **A. Kerem.**

Sekretäär **A. Tupits.**

